

ROZCZNIK

HANDLOWO-PRZEMYSŁOWY

dla z. KALISKIEJ
NA ROK 1924.

OSTROWIT" T. z O. P.

ZJEDNOCZONE OSTROWSKIE
FABRYKI LIKIERÓW

OSTRÓW (Wkp).

Tel. 232 i 146
Adres Telegk. "OSTROWIT"

WYTŁOŻCZNIĄ SOKÓW.

TARTAK PAROWY

FABRYKA DRZEWNEJ WĘŁNY I FABRYKA OCTU.

Oddział w KATOWICACH

Poprzeczna Nr. 12. Tel. 1365.

Wielkopolska Agencja Reklamy właśc. „BRATNIA POMOC“

Tow. Stud. Uniwer. Poznańskiego Tow. Zap.

CENTRALA:

POZNAŃ, Św. Marcin Nr. 40.

(DOM WŁASNY).

TELEFON Nr. 39-24.

FILJE:

BERLIN

BYDGOSZCZ

GDAŃSK

GRUDZIĄDZ

INOWROCŁAW

KRAKÓW

KATOWICE

KALISZ

LWÓW

WARSZAWA

TORUŃ

NOWY JORK

ZADANIEM PRZEDSIĘBIORSTWA JEST:

Przyjmować i załatwiać ogłoszenia do wszystkich pism krajowych i zagranicznych — wszelkiego rodzaju reklamy, jak: w książkach, przewodnikach, jednodniówkach, kalendarzach, pismach ulotnych, miejscach stałych jak: na parkanach, latarniach, tramwajach i wystawach. Uskuteczniamy i projektujemy wszelkie reklamy, plakaty, druki, nalepki, wzory. -- Z Firmami, z którymi stale pracujemy zawieramy umowy na bardzo dogodnych warunkach.

FILJA

Wielkopolskiej Agencji Reklamy

wł. „Bratnia Pomoc“ w Kaliszu, Piekarska 3.

Przeprowadziła całkowite wydawnictwo
niniejszego Rocznika. -- -- --

575, 000

ROCZNIK

HANDLOWO-PRZEMYSŁOWY

DLA ZIEMI KALISKIEJ

na rok 1924.

(R.)

Wydawnictwo Filji Wielkopolskiej Agencji Reklamy w Kaliszu.
Czcionkami Zakładu Graficznego T. Żbikowski, Kalisz, Fabryczna 5.

SŁOWO WSTĘPNE.

Witamy Was... wszystkich bez względu na to czy Wasze nazwiska umieszczone są w księgach stałych naszych klientów. Jesteśmy bowiem przekonani najgłębiej, że — o ile ktoś z Was dotąd w tej księdze nie figuruje — ten jutro, pojutrze lub w najbliższej przyszłości do tego spisu swój adres zgłosi.

Nie jesteśmy bynajmniej zarozumiali, nie posiadamy fałszywej ambicji, nie kierujemy się również żadnymi nadziejami. Operujemy przesłankami, opartymi na realnych podstawach i wysnuwamy z nich wnioski skonstruowane logicznie. Dziś możemy wyznać bez przechwałek, iż rozwój niezwykły instytucji naszej osiągnęliśmy. Musiały więc złożyć się na to — rozwój szeregu firm, które zaufały naszemu hasłu i darzyły nas życzliwym poparciem oraz sprężystość naszej organizacji i sumienne wykonywanie zleceń.

Celowość reklamy dowiedliśmy na żywym przykładzie, na sobie samych. Dowiedliśmy, że posługiwanie się reklamą jest rzeczą celową, jednocześnie zaś stwierdziliśmy, że znamy swój fach dobrze, że możemy wykonywać reklamę w sposób celowy.

Eksperymentować, ryzykując dobro interesu własnego, nikomu nie wolno!

Ominięcie zaś „Wielkopolskiej Agencji Reklamy“ właśc. „Bratnia Pomoc“ w chwili nieodzowności zastosowania niezbędnej reklamy, byłoby właśnie takim niebezpiecznym i w skutkach oplakanym eksperymentowaniem!

„Wielkopolska Agencja Reklamy“ właśc. „Bratnia Pomoc“ — dowiodła, że posiada sztukę rozpowszechniania wiadomości o sobie, więc można jej z całą ufnością powierzyć akcję propagandowo-reklamową bez najmniejszego ryzyka i bez obawy o skuteczność wyników.

Nie jest to połączone z żadnymi kosztami, z żadną fatygą, z żadną stratą czasu, gdyż w każdym ośrodku przemysłowo-handlowym znajduje się filja lub reprezentacja „Wielkopolskiej Agencji Reklamy“.

Gruntowna znajomość zawodu, dbałość o dobro klienteli, oszczędność w szafowaniu groszem firmy i dbałość o to, by najskromniejszymi środkami osiągnąć maximum korzyści dla firmy, która zaufaniem darzy, cechuje naszą placówkę.

Przystępując do wydania „Rocznika Handlowo-Przemysłowego dla z. Kaliskiej na rok 1924“, musieliśmy przezwyciężyć wiele trudności, dlatego też, jeśli tu i owdzie zaszły gdzie jakie braki i niedokładności, prosimy pokryć to wyrozumieniem i o ile możliwe zaszłe usterki i nieścisłości sprostować, by w drugim wydaniu „Rocznika“ nie powtórzyły się. Pragniemy, by „Rocznik Handlowo-Przemysłowy dla z. Kaliskiej na rok 1924“, był i stał się z czasem prawdziwym informatorem dla każdego Kupca i Przemysłowca i nieodłącznym jego przyjacielem. Z tą też myślą rozpoczęliśmy nasze wydawnictwo.

B. SIKORSKI

Kierownik Filji „W. A. R.“ w Kaliszu
i wydawca.

Styczeń

1	W	Nowy Rok
2	Ś	Makarego op.
3	C	Daniela m., Gen.
4	P	† Tytusa i Ryg.
5	S	† Wig. Telesfora
<hr/>		
6	N	Trzech Króli
7	P	Lucjana i Juljana
8	W	Seweryna op.
9	Ś	Marjanny p. m.
10	C	Agatona i Wilhelma
11	P	† Honoraty panny
12	S	Arkadiusza
<hr/>		
13	N	Im. Jez. Weroniki
14	P	Hilarego b. w.
15	W	Pawła I pustelnika
16	Ś	Marcelego p. m.
17	C	Antoniego op.
18	P	† Kat. ś. Piotra
19	S	Henryka b. w.
<hr/>		
20	N	Fabjana i Seb.
21	P	Agnieszki panny m.
22	W	Wincentego
23	Ś	Rajmunda w.
24	C	Tymoteusza b.
25	P	† N. św. Pawła
26	S	Polikarpa b. m.
<hr/>		
27	N	Jana Złotoustego
28	P	Karola W. cesarza
29	W	Franciszka Sal.
30	Ś	Martyna i Sab.
31	C	Piotra Nołasko

NOTATKI

Jeżeli chcesz być człowiekiem po Bogu i po ludziach, nie czepiaj się jak bluszcz drzew obcych, żyj sokami własnymi

Józef Szujski.

— — — *Notatki* — — —

Najbogatszym z ludzi jest człowiek oszczędny — najuboższym skąpy.

Anonim

Luty

1	P	† Wig. Ignacego
2	S	Oczyszczenie N.M.P.
3	N	Błażeja b. m.
4	P	Ansagar. i Andrzeja
5	W	Agaty panny m.
6	Ś	Doroty i Tytusa
7	C	Romualda op.
8	P	† Jana z Matty
9	S	Apolonji panny m.
10	N	Scholastyki panny
11	P	Eufrozyny panny m.
12	W	Eulalji p. m.
13	Ś	Jana i Dobrosława
14	C	Walentego k.
15	P	† Faustyna
16	S	Juljanny panny m.
17	N	Patrycjusza b.
18	P	Symeona c. męczennika
19	W	Konrada m.
20	Ś	Leona i Eucharjana
21	C	Andrzeja Bob.
22	P	† Kat. i św. Piotra
23	S	Piotra Damazego
24	N	Macieja i Serg.
25	P	Zygfryda b. w.
26	W	Aleksandra
27	Ś	Aleksandra
28	C	Leonadra b.
29	P	† Romana op.

† Wigilje i posty

NOTATKI

Zdarza się nieraz że kobieta ukrywa przed mężczyzną? gdy mężczyzna jednocześnie udaje przed nią miłość, której nie czuje wcale.

J. I. Kraszewski.

Notatki

Tylkò prawdą a pracą naród żyje i dźwiga się, kłamstwo
jak opium truje i usypia.

X. W. Kalinka.

Marzec

NOTATKI

1	S	Albina b. w.
2	N	Heleny cesarzowej
3	P	Kunegundy cesarzowej
4	W	Kazimierza króla
5	Ś	† Pop. Teofila
6	C	Wiktora i Wiktorji
7	P	† Tomasza z Ak.
8	S	S. dzień Klemensa
9	N	Franciszki Rz.
10	P	40 tu męceników
11	W	Konstantyna
12	Ś	S. dzień Grzegorza
13	C	Krystyny panny m.
14	P	† S. dzień Matyldy
15	S	S. dzień Klemensa
16	N	Abrachama pustelnika
17	P	Gertrudy
18	W	Gabryela Archaniola
19	Ś	Józefa Ob. N. M. P.
20	C	Sebastjana męcenika
21	P	† Benedykta op.
22	S	Oktawiana
23	N	Pelagji męceniczki
24	P	Marka m.
25	W	Zwiast. N. M. P.
26	Ś	Ludgera b.
27	C	Jana Damazego
28	P	† Jana Kapistr.
29	S	Eustazego Cyr.
30	N	Kwiryna, Jana
31	P	Balbiny, Konrada

Przyszłość zdobywa — kto o nią walczy.

J. I. Kraszewski.

— — — — —
Notatki
— — — — —

Im więcej cierni, tem wspanialsza będzie korona.

Z Kaczkowski.

Kwiecień

NOTATKI

1	W	Teodory m.
2	Ś	Franciszka á Paulo
3	C	Ryszarda b.
4	P	† Izydora b.
5	S	Wincentego Fer.
6	N	Sykstusa b. m.
7	P	Rufina i Epifana
8	W	Januara i Dyonizego
9	Ś	Marji i Kleofasa
10	C	Ezechiela pr. w.
11	P	† Leona Wielkiego
12	S	Zenona i Wikt.
13	N	Hermenegildy
14	P	Justyna i Wal.
15	W	Anastazji męczenniczki
16	Ś	Marceljana
17	C	† W. Aniceta
18	P	† W. Apolonji
19	S	† W. Tymona
20	N	Zmartwychwstanie P.
21	P	Wielkanoc Anzelma
22	W	Sotera i Kaja
23	Ś	Wojciecha b. m.
24	C	Fidelisa i Jerzego
25	P	† Marka Ewangelisty
26	S	Kleta i Marcel.
27	N	Przew. Zyty panny
28	P	Pawła od krz.
29	W	Piotra i Roberta
30	Ś	Katarzyny Sen.

Wspólna moc tylko zdoła nas ocalić.

A. Mickiewicz.

Notatki

Porywczość jest karykaturą odwagi, ale godzić się daje z najsromotniejszym tchórzostwem.

Henryk Rzewuski.

M a j

NOTATKI

1	C	Filipa i Jakóba
2	P	† Zygmunta króla
3	S	Ogł. Kon. 3-go Maja
4	N	Florjana
5	P	Piusa V papieża
6	W	Jana Ap. i Ewan.
7	Ś	Flawji i Dominc.
8	C	Stanisława biskupa
9	P	† Izydora or.
10	S	Antonina b.
11	N	Mamerta b.
12	P	Pankracego
13	W	Serwacego
14	Ś	Bonifacego
15	D	Zofji wdowy
16	P	† Jana Nepomocena
17	S	Paskalisa w.
18	N	Feliksa kapucyna
19	P	Piotra i Celestyna
20	W	Bernarda Sen.
21	Ś	Wiktoryna męczennika
22	C	Julji m.
23	P	† Dezyderego m.
24	S	Joanny z Afry
25	N	Grzegorza VII
26	P	† D. krzyżowy Filipa
27	W	† D. krzyżowy Bedy
28	Ś	† D. krzyżowy Augusta
29	C	Wniebowstąpienie P.
30	P	† Feliksa I papieża
31	C	Anieli Merici

Ludzie oszczędni są dobroczyńcami ludzkości.

J. Szupiński.

Notatki

Są głupstwa przyzwoicie powiedziane tak, jak są głupcy przyzwoicie ubrani.

Z. Kaczkowski.

Czerwiec

NOTATKI

1	N	Jakóba Strzem.
2	P	Erazma, Bland.
3	W	Klotyldy królowej
4	Ś	Franciszka
5	C	Bonifacego
6	P	† Norberta
7	S	† Wig. Pawła m.
8	N	Zesłanie Ducha św.
9	P	Świąt. Pryma
10	W	Bogumiła arcybiskupa
11	Ś	S. dzień Barnaby
12	C	Jana i Onufrego
13	P	S. dzień † Antoniego
14	S	S. dzień Bazylego
15	N	Wita i Modesta
16	P	Bennona b. w.
17	W	Manuela, Innoc.
18	Ś	Marka i Marcel.
19	C	Boże Ciało
20	P	† Sylwarjusza
21	S	Alojzego Gonz.
22	N	Paulina z Noli
23	P	Zenona
24	W	Narodz. Jana Chrz.
25	Ś	Doroty i Prosp.
26	C	Jana i Pawła
27	P	† Serca Jezus
28	S	† Wig. Leona II
29	N	Ś. Ś. Piotra i Pawła
30	P	Wsp. s. Pawła

Z fal ta najgorzej huczy, co się ma rozbić na piasku.

Zygmunt Krasiński.

Notatki

Póty naród wolny, dopóki cnotą, a nie złotem świeci.

Juljan z Poradowa.

Lipiec

NOTATKI

1	W	Teobalda Pust.
2	Ś	Naw. N. M. P.
3	C	Ireneusza męczenika
4	P	† Teodora m.
5	S	Karoliny i Fil.
6	N	Dominiki i Izaj.
7	P	Cyryla i Metod.
8	W	Elżbiety kr. wdowy
9	Ś	Zenona i Weroniki
10	C	Witalisa 7 braci, męczen.
11	P	† Pelagji panny m.
12	S	Jana Gwalberta
13	N	Anakieta m.
14	P	Bonawentury
15	W	Henryka b.
16	Ś	N. M. P. Szkaplerznej
17	C	Aleksego w.
18	P	† Szymona
19	S	Wincentego à Paulo
20	N	Czesława Odr.
21	P	Praksedy panny
22	W	Mąrzy Magdaleny
23	Ś	Apolinarego m.
24	C	Kingi królowej pol.
25	P	† Jakuba Ap.
26	S	Anny M. N. M. P.
27	N	Natalji, Pantal.
28	P	Innocentego
29	W	Marty panny
30	Ś	Rufina, Julity
31	C	Ignacego Loyoli

* Jeżeli mówimy o drugich to, co się nam podoba, usłyszymy o sobie to, co boli.

Fr. Karpiński.

— — — — —
Notatki
— — — — —

Nie kocha Ojczyzny ten, kto którąkolwiek częścią narodu gardzi.

Eliza Orzeszkowa.

Sierpień

1	P	† Piotra w Ok.
2	S	N. M. P. Anielskiej
3	N	Zn. r. św. Szczepana
4	P	Dominika w.
5	W	N. M. P. Śnieżnej
6	Ś	Przemienienie Pańskie
7	C	Kajetana w.
8	P	† Cyrjaka m.
9	S	Romana m.
10	N	Wawrzyńca m.
11	P	Zuzanny m.
12	W	Klary i Hilarji
13	S	Hipolita m.
14	C	† Wigilja Euzeb.
15	P	Wniebowstap. N.M.P.
16	S	Rocha i Joachima
17	N	Jacka Odrow.
18	P	Agapita m.
19	W	Juljusza m.
20	Ś	Bernarda, Sam.
21	C	Joanny Frem.
22	P	† Tymoteusza
23	S	Filipa Benic.
24	N	Bartłomieja Ap.
25	P	Ludwika króla W.
26	W	N. M. P. Częstochow.
27	Ś	Prz. relikwi św. Kazim.
28	C	Augustyna b.
29	P	† Ścięcie gł. św. Jana
30	S	Róży Limańsk.
31	N	Rajmunda w.

NOTATKI

Dla nas ludzie myślą — ale nie za nas.

Kazimierz Brodziński.

Notatki

grecy i kowalce

Przyszłość zdobywa — kto o nią walczy.

J. I. Kraszewski.

Wrzesień

1	P	Izabeli,
2	W	Stefana króla w.
3	Ś	Bł. Bronisławy Szymona
4	C	Rozalji p.
5	P	† Wawrzyńca
6	S	† Wig. Zacharjasza
7	N	Reginy
8	P	Narodzenie N.M.P.
9	W	Gorgonjusza
10	Ś	Mikołaja z Tol.
11	C	Prosta i Jacka
12	P	† Gwidona w.
13	S	Eugenji, Filipa
14	N	Podw. krzyża św.
15	P	Nikodema m.
16	W	Euzebj, Korn,
17	Ś	S. dzień St. św. Fran.
18	C	Ireny
19	P	S. dzień Januarego
20	S	S. dzień Eustachji
21	N	Mateusza Ap.
22	P	Tomasza z Wil.
23	W	Tekli p. m.
24	Ś	Dalmacego
25	C	Bł. Ładysława
26	P	† Cyprjana i Just.
27	S	Kosmy i Damj.
28	N	Wacława króla cz.
29	P	Michała Archaniola
30	W	Hieronima w.

NOTATKI

Moc dobrego czynienia niech zawsze stoi obok powagi.

Tadeusz Czacki.

Notatki

Największym nieszczęściem dla społeczeństwa są ludzie mali, których to społeczeństwo robi wielkimi.

Adam Sapiecha.

Październik

NOTATKI

1	Ś	Remigjusza
2	C	Aniołów Stróżów
3	P	† Jana z Dukli
4	S	Franciszka z Asyżu
5	N	N. M. P. Różańcowej
6	P	Brunona w.
7	W	Marka m. Just.
8	Ś	Pelagji, Bryg.
9	C	Dyonizego b. m.
10	P	† Franciszka
11	S	Placydy i Zen.
12	N	Maksymiljana
13	P	Edwarda króla
14	W	Kaliksta I papieża
15	Ś	Jadwigi, Teresy
16	C	Martynjana
17	P	† Wiktora m.
18	S	Łukasza i Ew.
19	N	Piotra z Alkan
20	P	Jana Kantego
21	W	Urszuli panny m.
22	Ś	Marji Salomei
23	C	Seweryna i Rom.
24	P	† Rafała Archaniola
25	S	Kryspina i Krys.
26	N	Ewarysta p. m.
27	P	Sabiny p. m.
28	W	Szymona Tad.
29	Ś	Narcyza, Euzeb.
30	C	Zenobjusza
31	P	† Wigilja Symfr.

Wyzwolin ten doczeka dnia, kto własną wolą wyzwolony

Stan. Wyśpiański.

Notatki

Mędrzec zwyczajnych ludzi z rozmowy ocenia.
A nadzwyczajnych mężów poznaje z milczenia

Adam Mickiewicz.

Listopad

NOTATKI

1	S	Wszyst. Świętych
2	N	Wiktoryna b. m.
3	P	Dzień Zaduszny Huber.
4	W	Karola Borom.
5	Ś	Zacharjasza i Elźb.
6	C	Leonarda w.
7	P	† Nikarda m.
8	S	Bohdana Pap.
9	N	Teodora m.
10	P	Andrzeja z Aw.
11	W	Marcina b. w.
12	Ś	5 pust. Kazimierza
13	C	Stanisława Kostki
14	P	† Jakunda
15	S	Gertrudy, Leop.
16	N	Edmunda b. w.
17	P	Salomei, Grzegorza
18	W	Romana, Odon
19	Ś	Elżbiety wdowy
20	C	Feliksa Walez.
21	P	† Ofiarowanie N.M.P.
22	S	Cecylji p. m.
23	N	Klemensa I papieża
24	P	Jana od krzyża
25	W	Katarzyny p.
26	Ś	Konrada, Piotra
27	C	Walerjana b.
28	P	† Florentego m.
29	S	Saturn., Filom.
30	N	1 Adwent Andrzeja

Nie jeden narzeka na gorycz życia, bo jego słodyczami popsuł sobie żołądek.

Stan. Wyśpiański.

Notatki

Matki i ojcowie! dzieci wasze są tem czem je mieć chcecie.

Klementyna Hoffmanowa

Grudzień

1	P	Eligjusza b.
2	W	Bibjanny p. m.
3	S	Franciszka Ks.
4	C	Barbary panny m.
5	P	† Saby, Niceta
6	S	† Wigilja Mikołaja
7	N	2 Adw. Ambrożego
8	P	Niepok. Pocz. N.M.P.
9	W	Leokadji, Walerji
10	S	N. M. P. Loretańskiej
11	C	Damazego pap.
12	P	† Aleksandra
13	S	Łucji p., Otylji
14	N	3 Adw. Dyosk.
15	P	Walerjana b.
16	W	Albina m.
17	S	S. dzień Łazarza
18	C	Gracjana b.
19	P	† S. dzień Darjusza
20	S	† S. dzień Teofila
21	N	4 Adw. Tomasza
22	P	Honoraty m.
23	W	Wiktorji p.
24	S	† Wig. Adama
25	C	Narodzenie Chr. P.
26	P	† Szczepana I m.
27	S	Jana Ew. Ap.
28	N	Młodzianków
29	P	Tomasza
30	W	Eugenjusza
31	S	Sylwestra Pap.

NOTATKI

Po tem wyższego męża można poznać w tłumie, że on zawsze zwykł robić to tylko, co umie.

A. Mickiewicz.

Notatki

Ludzie oszczędni są dobroczyńcami ludzkości.

J. Szupiński.

Tabela Świąt Wielkanocnych

od roku 1923 do 1950.

Rok 1923		1 kwietnia
" 1924	1. 2. 3. 4. 5. 6. 7.	20 "
" 1925	2. 3. 4. 5. 6. 7.	15 "
" 1926		4 "
" 1927		17 "
" 1928		8 "
" 1929		31 marca
" 1930		20 kwietnia
" 1931		5 "
" 1932		27 marca
" 1933		16 kwietnia
" 1934		1 "
" 1935		21 "
" 1936		12 "
" 1937		28 marca
" 1938		17 kwietnia
" 1939		9 "
" 1940		24 marca
" 1941		13 kwietnia
" 1942		5 "
" 1943		25 "
" 1944		9 "
" 1945		1 "
" 1946		21 "
" 1947		6 "
" 1948		28 marca
" 1949		17 kwietnia
" 1950		9 "

DZIAŁ

opisowy i informacyjno-statystyczny.

USTAWA KONSTYTUCYJNA

RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ
UCHWALONA W DNIU 17 MARCA 1921 R.

W IMIĘ BOGA WSZECHMOGĄCEGO!

My, naród Polski, dziękując Opatrzności za wyzwoleń nas z półtorawiekowej niewoli wspominając z wdzięcznością męstwo i wytrwałość ofiarnej walki pokoleń, które najlepsze wysiłki swoje sprawie niepodległości bez przerwy poświęcały, nawiązując do świetnej tradycji wiekopomnej Konstytucji 3-go Maja — dobro całej, Zjednoczonej i niepodległej Matki-Ojczyzny, mając na oku, a pragnąc Jej być niepodległy, potęgę i bezpieczeństwo oraz ład społeczny utwierdzić na wiekuistych zasadach prawa i wolności, pragnąc zarazem zapewnić rozwój wszystkich Jej sił moralnych i materialnych dla dobra całej, odradzającej się ludzkości, wszystkim obywatelom Rzeczypospolitej równość, a pracy poszanowanie, należne prawa i szczególną opiekę Państwa zabezpieczyć — tę oto Ustawę Konstytucyjną na Sejmie Ustawodawczym Rzeczypospolitej Polskiej uchwalamy i stanowimy.

ROZDZIAŁ I.

Rzeczpospolita.

Artykuł 1.

Państwo Polskie jest Rzeczpospolitą.

Artykuł 2.

Władza zwierzchnia w Rzeczypospolitej Polskiej należy do Narodu. Organami Narodu w zakresie ustawodawstwa są Sejm i Senat, w zakresie władzy wykonawczej — Prezydent Rzeczypospolitej łącznie z odpowiedzialnymi ministrami, w zakresie wymiaru sprawiedliwości — niezależne sądy.

ROZDZIAŁ II.

Władza ustawodawcza.

Artykuł 3.

Zakres ustawodawstwa państwowego obejmuje stanowienie wszelkich praw publicznych i prywatnych i sposobu ich wykonania.

Niema ustawy bez zgody Sejmu, wyrażonej w sposób, regulaminowo ustalony.

Ustawa uchwalona przez Sejm zyskuje moc obowiązującą w czasie przez nią samą określonym.

Rzeczpospolita Polska, opierając swój ustrój na zasadzie szerokiego samorządu terytorjalnego, przekazuje przedstawicielstwu tego samorządu właściwy zakres ustawodawstwa, zwłaszcza z dziedziny administracji, kultury i gospodarstwa, który zostanie bliżej określony ustawami państwowymi.

Rozporządzenia władzy, z których wynikają prawa lub obowiązki obywateli, mają moc obowiązującą tylko wtedy, gdy zostały wydane z upoważnienia ustawy i z powołaniem się na nią.

Artykuł 4.

Ustawa państwowa ustala corocznie budżet państwa na rok następny.

Artykuł 5.

Ustalenie stanu liczebnego wojska i zezwalenie na coroczny pobór rekruta może nastąpić jedynie w drodze ustawodawczej.

Artykuł 6.

Zaciągnięcie pożyczki państwowej, zbycie, zamiana i obciążenie nieruchomości majątku państwowego, założenie podatków i opłat publicznych, ustawienie ceł i monopolów, ustalenie systemu monetarnego, jakoteż przyjęcie gwarancji finansowej przez Państwo — może nastąpić tylko na mocy ustawy.

Artykuł 7.

Rząd przedstawi corocznie zamknięcie rachunków państwowych do parlamentarnego zatwierdzenia.

Artykuł 8.

Sposób wykonania parlamentarnej kontroli nad działalnością Państwa określi oddzielna ustawa.

Artykuł 9.

Do kontroli całej administracji państwowej pod względem finansowym, badania zamknięć rachunków Państwa, przekładania corocznie Sejmowi wniosku o udzieleniu lub odmówieniu Rządowi absolutorjum — jest powołana Najwyższa Izba Kontroli, oparta na zasadzie kolegialności i niezależności sędziowskiej członków jej kolegum, usuwalnych tylko uchwałą Sejmu, wię-

kszością trzech piątych głosujących. Organizację Najwyższej Izby Kontroli i sposób jej działania określi szczegółowo osobna ustawa.

Prezes Najwyższej Izby Kontroli zajmuje stanowisko równorzędne ministrowi, nie wchodzi jednak w skład Rady Ministrów a jest za sprawowanie swego urzędu i za podległych mu urzędników odpowiedzialny bezpośrednio przed Sejmem.

Artykuł 10.

Prawo inicjatywy ustawodawczej przysługuje Rządowi i Sejmowi. Wnioski i projekty ustaw, pociągające za sobą wydatki ze Skarbu Państwa, muszą podawać sposób ich zużycia i pokrycia.

Artykuł 11. ¶

Sejm składa się z posłów, wybranych na lat pięć, licząc od dnia otwarcia Sejmu, w głosowaniu powszechnym, tajnym, bezpośrednim, równym i stosunkowym.

Artykuł 12.

Prawo wybierania ma każdy obywatel polski bez różnicy pici, który w dniu ogłoszenia wyborów ukończył 21 rok życia, używa w pełni praw cywilnych i zamieszkuje w okręgu wyborczym przynajmniej od przedednia ogłoszenia wyborów w „Dzienniku Ustaw”. Prawo głosowania może być wykonywane tylko osobiście. Wojskowi w służbie czynnej, nie mają prawa głosowania.

Artykuł 13.

Prawo wybieralności ma każdy obywatel, mający prawo wybierania do Sejmu, nie wyjmując wojskowych w służbie czynnej, niezależnie od miejsca zamieszkania o ile ukończył lat 25.

Artykuł 14.

Nie mogą korzystać z prawa wyborczego obywatele, skazani za przestępstwa, które określi ordynacja wyborcza, jako pociągające za sobą czasową lub stałą utratę prawa wybierania, wybieralności, a także piastowanie mandatu poselskiego.

Artykuł 15.

Państwowi urzędnicy administracyjni, skarbowi, sądowi nie być wybierani w tych okręgach, w których pełnią swą służbę. Przepis ten nie dotyczy urzędników, pełniących swą służbę przy władzach centralnych.

Artykuł 16.

Pracownicy państwowi i samorządowi, z chwilą wyboru na posła, otrzymują na czas trwania mandatu poselskiego urlop. Lata spędzone na wykonanie mandatu poselskiego, liczą się do lat służby.

Przepis ten nie dotyczy ministrów, podsekretarzy stanu i profesorów wyższych uczelni.

Artykuł 17.

Poseł, powołany do płatnej służby państwowej, traci mandat: przepis ten nie dotyczy powołania na stanowisko ministrów, podsekretarzy stanu i profesorów wyższych uczelni.

Artykuł 18.

Ordynacja wyborcza określi sposób wyboru posłów sejmowych.

Artykuł 19.

Sejm sprawdza ważność wyborów niezaprotestowanych. O ważności wyborów zaprotestowanych rozstrzyga Sąd Najwyższy.

Artykuł 20.

Posłowie są przedstawicielami całego narodu i nie są krępowani żadnymi instrukcjami wyborców.

Posłowie składają na ręce Marszałka wobec Izby następujące ślubowanie.

„Ślubuję uroczyście, jako poseł na Sejm Rzeczypospolitej Polskiej, wedle najlepszego mego rozumienia i zgodnie z sumieniem, rzetelnie pracować wyłącznie dla dobra Państwa Polskiego, jako całości“.

Artykuł 21.

Posłowie nie mogą być pociągnięci do odpowiedzialności za swoją działalność w Sejmie lub poza Sejmem, wchodzącą w zakres wykonania mandatu poselskiego, ani w czasie trwania mandatu, ani po jego wygaśnięciu. Za jego przemówienia i odezwania się, tudzież manifestacje w Sejmie, posłowie odpowiadają tylko przed Sejmem. Za naruszenie prawa osoby trzeciej, mogą być pociągnięci do odpowiedzialności sądowej, o ile władza sądowa uzyska na to zezwolenie Sejmu.

Postępowanie karno-sądowe, karno-administracyjne lub dyscyplinarne, wdrożone przeciw posłowi przed uzyskaniem mandatu poselskiego, ulegnie na żądanie Sejmu zawieszeniu aż do wygaśnięcia mandatu.

Bieg przedawnienia przeciw posłowi w postępowaniu karnym ulega przerwie na czas trwania mandatu poselskiego.

Przez cały czas trwania mandatu, posłowie nie mogą być pociągani do odpowiedzialności karno-sądowej, karno-administracyjnej i dyscyplinarnej, ani pozbawieni wolności bez zezwolenia Sejmu. W wypadku schwytania posła na gorącym uczynku zbrodni pospolitej, jeżeli jego przytrzymanie jest niezbędne dla zabezpieczenia wymiaru sprawiedliwości, względnie dla unieszkodliwienia skutków przestępstwa, władza sądowa ma obowiązek bezwzględnego zawiadomienia o tem Marszałka Sejmu dla uzyskania zezwolenia Sejmu na areszt i dalsze postępowanie karne. Na żądanie Marszałka przytrzymany musi być niezwłocznie uwolniony.

Artykuł 22.

Posel nie może na swoje ani na obce imię kupować lub uzyskiwać dzierżaw dóbr państwowych, przyjmować dostaw publicznych i robót rządowych ani otrzymać od Rządu koncesji lub innych korzyści osobistych.

Posel nie może również otrzymać od Rządu żadnych odznaczeń z wyjątkiem wojskowych.

Artykuł 23.

Posel nie może być reaktorem odpowiedzialnym.

Artykuł 24.

Posłowie otrzymują djety w wysokości, regulaminem określonej, i mają prawo bezpłatnego korzystania z państwowych środków komunikacji dla podróży po całym obszarze Rzeczypospolitej.

Artykuł 25.

Prezydent Rzeczypospolitej może zwołać Sejm, odracza i zamyka Sejm i Senat.

Sejm winien być zwołany na pierwsze posiedzenie w trzeci wtorek po dniu wyborów i corocznie, najpóźniej w październiku na sesję zwyczajną, celem uchwalenia budżetu, stanu liczebnego i poboru wojska, oraz innych spraw bieżących.

Prezydent Rzeczypospolitej może zwołać Sejm w każdym czasie na sesję nadzwyczajną wedle własnego uznania, a winien to uczynić na żądanie $\frac{1}{3}$ części ogółu posłów w ciągu dwóch tygodni.

Inne wypadki zebrania się Sejmu na sesję nadzwyczajną określa Konstytucja.

Odroczenie wymaga zgody Sejmu, jeżeli ma być w ciągu tej samej sesji zwyczajnej powtórzone, lub jeżeli przerwa ma trwać dłużej, niż 30 dni.

Sejm, zwołany w październiku na sesję zwyczajną nie może być zamknięty przed uchwaleniem budżetu.

Artykuł 26.

Sejm może się rozwiązać mocą własnej uchwały, powziętej większością $\frac{2}{3}$ głosów. Prezydent Rzeczypospolitej może rozwiązać Sejm za zgodą $\frac{3}{5}$ ustawowej liczby członków Senatu przy obecności połowy ustawowej liczby posłów.

Jednocześnie w obu wypadkach z samego prawa rozwiązuje się Senat.

Wybory odbędą się w ciągu 40 dni od dnia rozwiązania, termin ten będzie oznaczony bądź w uchwale Sejmu, bądź w orędziu prezydenta o rozwiązaniu Sejmu.

Artykuł 27.

Posłowie wykonywują swe prawa i obowiązki poselskie osobiście.

Artykuł 28.

Sejm wybiera ze swego grona marszałka, jego zastępców, sekretarzy i komisje.

Mandaty marszałka i jego zastępców trwają po rozwiązaniu Sejmu aż do ukonstytuowania się nowego Sejmu.

Artykuł 29.

Sposób i porządek obrad sejmowych, rodzaj i ilość komisji, liczbę wicemarszałków i sekretarzy prawa i obowiązki marszałka — określa regulamin sejmowy.

Marszałek mianuje urzędników sejmowych, za których działania odpowiada przed Sejmem.

Artykuł 30.

Posiedzenia Sejmu są jawne. Na wniosek marszałka, przedstawiciela rządu lub 30 posłów może Sejm uchwalić tajność posiedzenia.

Artykuł 31.

Nikt nie może być pociągnięty do odpowiedzialności za zgodne z prawdą sprawozdanie z jawnego posiedzenia Sejmu i komisji sejmowej.

Artykuł 32.

Do prawomocności uchwał potrzebna jest zwykła większość głosów, przy obecności co najmniej jednej trzeciej części ogółu ustawowej liczby posłów, o ile inne przepisy konstytucji nie zawierają odmiennych postanowień.

Artykuł 33.

Posłowie mają prawo zwracać się z interpelacjami do rządu bądź do poszczególnych ministrów, w sposób regulaminem przepisany. Minister ma obowiązek udzielić odpowiedzi ustnie lub pisemnie w terminie nie dłuższym, niż 6 tygodni, albo w umotywowanem oświadczeniu usprawiedliwić brak rzeczowej odpowiedzi. Na żądanie interpelantów, odpowiedź musi być Sejmowi zakomunikowana, Sejm może odpowiedź rządu uczynić przedmiotem dyskusji i uchwały.

Artykuł 34.

Sejm może wylaniać i naznaczać dla zbadania poszczególnych spraw nadzwyczajne komisje z prawem przesłuchiwania stron interesowanych oraz wzywania świadków i rzeczoznawców. Zakres działania i uprawnień tych komisji uchwała Sejm.

Artykuł 35.

Każdy projekt ustawy, przez Sejm uchwalony, będzie przekazany Senatowi do rozpoznania. Jeżeli Sena: nie podniesie w ciągu 30 dni od dnia doręczenia mu uchwalonego projektu ustawy żadnych przeciwko niemu zarzutów prezydent Rzeczy-

spolitej zarządzi ogłoszenie ustawy. Na wniosek Senatu prezydent Rzeczypospolitej może zarządzić ogłoszenie ustawy przed upływem 30 dni.

Jeżeli Senat postanowi projekt, uchwalony przez Sejm, zmienić lub odrzucić, powinien zapowiedzieć to Sejmowi w ciągu powyższych 30 dni, a najdalej w ciągu następnych 30 dni, zwrócić Sejmowi z proponowanymi zmianami.

Jeżeli Sejm zmiany, przez Senat proponowane uchwali zwykłą większością, albo odrzuci większością $\frac{11}{20}$ głosujących, prezydent Rzeczypospolitej zarządzi ogłoszenie ustawy w brzmieniu, ustalonym ponowną uchwałą Sejmu.

Artykuł 36.

Senat składa się z członków:

1. Wybranych przez poszczególne województwa w głosowaniu powszechnym, tajnym, bezpośrednim, równym i stosunkowym. Każde województwo stanowi jeden okręg wyborczy, przyczem w stosunku do liczby mandatów sejmowych na ilość mieszkańców, liczba mandatów do Senatu wynosi $\frac{1}{4}$ część. Prawo wybierania do Senatu ma każdy wyborca do Sejmu, który w dniu ogłoszenia wyborów ukończył lat 30 i w dniu tym zamieszkuje w okręgu wyborczym przynajmniej do roku; nie tracą jednak prawa wyborczego świeżo osiedli koloniści, którzy opuścili poprzednie miejsce zamieszkania korzystając z reformy rolnej, również nie tracą tego prawa robotnicy, którzy zmienili miejsce pobytu wskutek zmiany miejsca pracy, oraz urzędnicy państwowi, przeniesieni służbowo. Prawo wybieralności ma każdy obywatel, posiadający prawo wybierania do Senatu nie wyłączając wojskowych w służbie czynnej, o ile z dniem ogłoszenia wyborów ukończył lat 40.

Kadencja Senatu rozpoczyna się i kończy z kadencją sejmową.

Nikt nie może być jednocześnie członkiem Sejmu i Senatu.

Artykuł 37.

Postanowienia artykułów 14, 15, 16, 17, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 27, 28, 29, 30, 31, 32 i 33 stosują się odpowiednio także do Senatu, względnie jego członków.

Artykuł 38.

Żadna ustawa nie może stać w sprzeczności z niniejszą konstytucją, ani naruszać jej postanowień.

ROZDZIAŁ III.

Władza wykonawcza.

Artykuł 39.

Prezydenta Rzeczypospolitej wybierają na lat siedem bezwzględną większością głosów Sejm i Senat, połączone w Zgromadzenie narodowe. Zgromadzenie narodowe zwołuje prezydent

Rzeczypospolitej, w ostatnim kwartale siedmioletnia swego urzędowania.

Jeżeli zwołanie nie nastąpi na 30 dni przed upływem siedmioletnia, Sejm i Senat łączą się z samego prawa w Zgromadzenie narodowe na zaproszenie marszałka Sejmu i pod jego przewodnictwem.

Artykuł 40.

Jeżeli prezydent Rzeczypospolitej nie może sprawować urzędu, oraz w razie opróżnienia urzędu prezydenta Rzeczypospolitej wskutek śmierci, zrzeczenia się lub innej przyczyny, zastępuje go marszałek Sejmu.

Artykuł 41.

W razie opróżnienia urzędu prezydenta Rzeczypospolitej, Sejm i Senat łączą się natychmiast na zaproszenie marszałka Sejmu i pod jego przewodnictwem, z samego prawa Zgromadzenie narodowe, celem wyboru prezydenta.

Gdyby Sejm był przywiązany w chwili, gdy urząd prezydenta Rzeczypospolitej jest opróżniony, marszałek Sejmu zarządzi niezwłoczne nowe wybory do Sejmu i Senatu.

Artykuł 42.

Jeżeli prezydent Rzeczypospolitej przez trzy miesiące nie sprawuje urzędu, marszałek zwoła niezwłocznie Sejm i podda jego uchwale, czy urząd prezydenta Rzeczypospolitej należy uznać za opróżniony.

Uchwała, uznająca urząd za opróżniony, zapada większością $\frac{3}{5}$ głosów, w obecności przynajmniej połowy ustawowej, to jest ordynacją wyborczą ustalonej, liczby posłów.

Artykuł 43.

Prezydent Rzeczypospolitej sprawuje władzę wykonawczą przez odpowiedzialnych przed Sejmem ministrów i podległych im urzędników.

Każdy urzędnik Rzeczypospolitej musi podlegać ministrowi który za jego działanie odpowiada przed Sejmem.

Nominacje urzędników kancelarii cywilnej prezydenta Rzeczypospolitej kontrasygnuje Prezes Rady Ministrów i jest za ich działanie odpowiedzialny przed Sejmem.

Artykuł 44.

Prezydent Rzeczypospolitej podpisuje ustawy wraz z odpowiednimi ministrami i zarządza ogłoszenie ich w Dzienniku Ustaw Rzeczypospolitej.

Prezydent Rzeczypospolitej ma prawo, celem wykonania ustaw i z powołaniem się na upoważnienie ustawowe, wydawać rozporządzenia wykonawcze, zarządzenia rozkazy i zakazy i przeprowadzenie ich użyciem przymusu zapewnić.

Takież prawo w swoim zakresie działania, mają ministrowie i władze im podległe.

Każdy akt rządowy prezydenta Rzeczypospolitej wymaga dla swej ważności podpisu prezesa Rady ministrów i właściwego ministra, którzy przez podpisanie aktu biorą zań odpowiedzialność.

Artykuł 45.

Prezydent Rzeczypospolitej mianuje i odwołuje prezesa Rady Ministrów, na jego wniosek mianuje i odwołuje ministrów, a na wniosek Rady Ministrów obsadza urzędy cywilne i wojskowe, zastrzeżone w ustawach.

Artykuł 46.

Prezydent Rzeczypospolitej jest zarazem najwyższym zwierzchnikiem sił zbrojnych państwa, nie może jednak sprawować naczelnego dowództwa w czasie wojny.

Naczelnego wodza sił zbrojnych państwa na wypadek wojny, mianuje prezydent Rzeczypospolitej na wniosek Rady Ministrów, przedstawiony przez ministra spraw wojskowych, który za akty, związane z dowództwem w czasie wojny, jak i za wszelkie sprawy kierownictwa wojskowego odpowiada przed Sejmem.

Artykuł 47.

Prawo darowania i złagodzenia kary, oraz darowania skutków zasądzenia karno — sądowego w poszczególnych wypadkach przysługuje prezydentowi Rzeczypospolitej.

Prezydent nie może stosować tego prawa do ministrów, zasądzonych na skutek postanowienia ich w stan oskarżenia przez Sejm.

Amnestja może być udzielona tylko w drodze ustawodawczej.

Artykuł 48.

Prezydent Rzeczypospolitej reprezentuje państwo na zewnątrz, przyjmuje przedstawicieli dyplomatycznych państw obcych i wysyła przedstawicieli dyplomatycznych państwa polskiego do państw obcych.

Artykuł 49.

Prezydent Rzeczypospolitej zawiera umowy z innymi państwami i podaje je do wiadomości Sejmu.

Umowy handlowe i celne oraz umowy, które stale obciążają pod względem finansowym państwo, albo zawierają przepisy prawne, obowiązujące obywateli, albo też prowadzą zmianę granic państwa, a także przymierza — wymagają zgody Sejmu.

Artykuł 50.

Prezydent Rzeczypospolitej może wypowiedzieć wojnę i zawrzeć pokój tylko za uprzednią zgodą Sejmu.

Artykuł 51.

Za czynności urzędowe prezydent Rzeczypospolitej nie jest odpowiedzialny ani parlamentarnie, ani cywilnie.

Za zdradę kraju, pogwałcenie konstytucji lub przestępstwa karne — prezydent Rzeczypospolitej może być pociągnięty do odpowiedzialności tylko przez Sejm uchwałą, powziętą większością $\frac{2}{3}$ głosów przy obecności co najmniej połowy ustawowej liczby posłów. Sprawę rozpatruje i wyrok wydaje trybunał stanu według postanowień osobnej ustawy. Z chwilą postawienia w stan oskarżenia przed trybunałem stanu — prezydent Rzeczypospolitej jest zawieszony w urzędowaniu.

Artykuł 52.

Prezydent Rzeczypospolitej otrzymuje uposażenie według przepisów osobnej ustawy.

Artykuł 53.

Prezydent Rzeczypospolitej nie może piastować żadnego innego urzędu, ani należeć do składu Sejmu i Senatu.

Artykuł 54.

Przed objęciem urzędu, prezydent Rzeczypospolitej składa przysięgę w Zgromadzeniu narodowym następującej treści:

„Przysięgam Bogu Wszechmogącemu, w Trójcy Świętej Jedynemu, i ślubuję Tobie, Narodzie Polski, na urządzie prezydenta Rzeczypospolitej, który obejmuje: Praw Rzeczypospolitej a przede wszystkim Ustawy Konstytucyjnej święcie przestrzegać i bronić; dobru powszechnemu Narodu za wszystkich sił wiernie służyć; wszelkie zło i niebezpieczeństwo od Państwa czujnie odwracać; godności imienia polskiego strzedz niezachwianie; sprawiedliwość względem wszystkich bez różnicy obywateli za pierwszą sobie mieć cnotę; obowiązkom urzędu i służby poświęcić się niepodzielnie. Tak mi dopomóż Bóg i Święta Syna Jego Męka, Amen“.

Artykuł 55.

Ministrowie tworzą Radę Ministrów pod przewodnictwem prezesa Rady Ministrów.

Artykuł 56.

Rada ministrów ponosi solidarną odpowiedzialność konstytucyjną i parlamentarną za ogólny kierunek działalności rządu.

Poza tem ponoszą ją ministrowie oddzielnie, każdy w swoim zakresie, za działalność w urzędzie, a to zarówno za zgodność tej działalności z konstytucją i innymi ustawami państwa, za działanie podległych organów jak i za kierunek swej polityki.

Artykuł 57.

W tymże samym zakresie obowiązuje ministrów solidarna

i indywidualna odpowiedzialność za akta rządowe prezydenta Rzeczypospolitej.

Artykuł 58.

Do odpowiedzialności parlamentarnej pociąga ministrów Sejm zwyczajną większością. Rada Ministrów i każdy minister z osobna ustępują na żądanie Sejmu.

Artykuł 59.

Konstytucyjną odpowiedzialność ministrów i sposób jej urzeczywistnienia określi osobna ustawa.

Uchwała, stawiająca ministra w stan oskarżenia, musi być powzięta w obecności co najmniej połowy ustawowej liczby posłów większością trzech piątych oddanych głosów.

Rozpoznanie spraw i wydanie wyroku należy do trybunału stanu. Minister nie może uchylić się od odpowiedzialności konstytucyjnej przez zrzeczenie się urzędu. Z chwilą postawienia, w stan oskarżenia minister jest zawieszony w urzędowaniu.

Artykuł 60.

Ministrowie i delegowani przez nich urzędnicy mają prawo brać udział w posiedzeniach sejmowych i przemawiać poza koleją mówców — napisanych do głosu; w głosowaniach mogą brać udział, o ile są posłami.

Artykuł 61.

Ministrowie nie mogą piastować żadnego innego urzędu, ani uczestniczyć w zarządzie i władzach kontrolujących towarzystw i instytucji, na zysk obliczonych.

Artykuł 62.

Jeżeli urząd ministra sprawuje tymczasowy kierownik ministerjum, odnoszą się do niego wszelkie przepisy o urzędzie ministra.

Prezes Rady Ministrów w razie potrzeby porucza swoje zastępstwo jednemu z ministrów.

Artykuł 63.

Liczbę, zakres działania i wzajemny stosunek ministrów, jak również kompetencje Rady Ministrów określi osobna ustawa.

Artykuł 64.

Trybunał stanu składa się z pierwszego prezesa sądu najwyższego, jako przewodniczącego, oraz dwunastu członków, których wybierają z poza swego grona ósmiu Sejm i czterech Senat.

Członkami trybunału stanu mogą być wybrane osoby, nie piastujące żadnego urzędu państwowego i używające pełni praw obywatelskich.

Wyboru członków trybunału stanu dokonywują Sejm i Senat natychmiast po ukonstytuowaniu się na cały okres kadencji sejmowej.

Artykuł 65.

Dla celów administracyjnych państwo polskie podzielone będzie w drodze ustawodawczej na województwa, powiaty i gminy miejskie i wiejskie, które będą równocześnie jednostkami samorządu terytorjalnego.

Jednostki samorządowe mogą się łączyć w związki dla przeprowadzenia zadań, wchodzących w zakres samorządu.

Związki takie mogą otrzymać charakter publiczno-prawny tylko na podstawie osobnej ustawy.

Artykuł 66.

W organizacji administracji państwowej prowadzona będzie zasada dekoncentracji, przy możliwym zespoleniu organów administracji państwowej w poszczególnych jednostkach terytorjalnych — w jednym urzędzie pod jednym zwierzchnikiem oraz zasada udziału obywateli, powołanych drogą wyborów w wykonaniu zadań tych urzędów w granicach, określonych ustawami.

Artykuł 67.

Prawo stanowienia w sprawach, należących do zakresu działania samorządu, przysługuje radom obieralnym. Czynności wykonawcze samorządu wojewódzkiego i powiatowego należą do organów, utworzonych na zasadzie zespolenia kolegów, obieranych przez ciała reprezentacyjne, z przedstawicielami państwowych władz administracyjnych i pod jego przewodnictwem.

Artykuł 68.

Obok samorządu terytorjalnego osobna ustawa powoła samorząd gospodarczy dla poszczególnych dziedzin życia gospodarskiego, a mianowicie: izby rolnicze, handlowe, przemysłowe, rzemieślnicze, pracy najemnej i inne, połączone w naczelną izbę gospodarczą Rzeczypospolitej, których współpracę z władzami państwowymi w kierowaniu życiem gospodarczym i w zakresie zamierzeń ustawodawczych określa ustawy.

Artykuł 69.

Źródła dochodowe państwa i samorządu będą ustawami ściśle rozgraniczone.

Artykuł 70.

Państwo będzie sprawowało nadzór nad działalnością samorządu przez wydziały samorządu wyższego stopnia; nadzór ten mogą jednak ustawy przekazać częściowo sądownictwu administracyjnemu.

Wypadki, w których uchwały organów samorządu wymagać będą wyjątkowo zatwierdzenia przez organa samorządu wyższego stopnia lub przez ministerja, będą określone ustawami.

Artykuł 71.

Odwołanie od orzeczeń, organów, zarówno rządowych jak

i samorządowych, dopuszczone będzie tylko do jednej wyższej instancji, o ile ustawy nie przewidują w tym względzie wyjątków.

Artykuł 72.

Ustawy przeprowadzą zasadę, iż od karnych orzeczeń władz administracyjnych, zapadłych w pierwszej instancji, będzie przysługiwało stronom prawo odwołania się do właściwego sądu.

Artykuł 73.

Do orzeczenia legalności aktów administracyjnych w zakresie administracji tak rządowej jak i samorządowej, powoła osobna ustawa sądownictwo administracyjne, oparte w swej organizacji na współdziałaniu czynnika obywatelskiego i sędziowskiego, z najwyższym trybunałem administracyjnym na czele.

ROZDZIAŁ IV.

Sądownictwo.

Artykuł 74.

Sądy wymierzają sprawiedliwość w imieniu Rzeczypospolitej Polskiej.

Artykuł 75.

Organizacja, zakres i sposób działania wszelkich sądów będą określone w drodze ustawodawczej.

Artykuł 76.

Sędziów mianuje prezydent Rzeczypospolitej, o ile ustawa nie zawiera innego postanowienia, jednakże sędziowie pokoju z reguły wybierani są przez ludność.

Urząd sędziowski może objąć tylko osoba odpowiadająca warunkom przez prawo wymaganym.

Artykuł 77.

Sędziowie są w sprawowaniu swego urzędu sędziowskiego niezawisli i podlegają tylko ustawom.

Orzeczenia sądowe nie mogą być zmienione przez władzę ustawodawczą ani przez władzę wykonawczą.

Artykuł 78.

Sędzia może być złożony z urzędu, zawieszony w urzędowaniu, przeniesiony na inne miejsce lub w stan spoczynku wbrew swojej woli jedynie mocą orzeczenia sądowego i tylko w wypadkach, w ustawie przewidzianych.

Przepis ten nie dotyczy wypadku, gdy przeniesienie sędziego na inne miejsce lub w stan spoczynku jest wywołane zmianą w organizacji sądów, postanowioną w drodze ustawy.

Artykuł 79.

Sędziowie nie mogą być pociągnięci do odpowiedzialności karnej ani pozbawieni wolności bez uprzedniej zgody wska-

zanego przez ustawę sądu, o ile nie są schwyłani na gorącym uczynku, lecz i w tym wypadku może sąd zażądać niezwłocznie uwolnienia aresztowanego.

Artykuł 80.

Odrębne stanowisko sędziów, ich prawa i obowiązki oraz uposażenie określi osobna ustawa.

Artykuł 81.

Sądy nie mają prawa badania ważności ustaw, należycie ogłoszonych.

Artykuł 82.

Rozprawy przed sądem orzekającym, zarówno w sprawach cywilnych, jak karnych, są jawne o ile ustawy w tym względzie nie przewidują wyjątku.

Artykuł 83.

Do orzeczenia o zbrodniach zagrożonych cięższemi karami, i o przestępstwach politycznych będą powołane sądy przysięgłych. Czyny, podlegające sądom przysięgłych — organizację tych sądów i tok postępowania — określą szczegółowe ustawy.

Artykuł 84.

Ustanawia się sąd najwyższy dla spraw sądowych, cywilnych i karnych.

Artykuł 85.

Organizację sądów wojskowych, ich właściwość, tok postępowania oraz prawa i obowiązki członków tych sądów określą osobne ustawy.

Artykuł 86.

Do rozstrzygania sporów o właściwość między władzami administracyjnymi a sądami będzie powołany na mocy ustawy osobny trybunał kompetencyjny.

ROZDZIAŁ V.

Powszechne obowiązki i prawa obywatelskie.

Artykuł 87.

Obywatel polski nie może być równocześnie obywatelem innego państwa.

Artykuł 88.

Obywatelstwo polskie nabywa się:

- a) przez urodzenie z rodziców, mających obywatelstwo polskie,
- b) przez nadanie obywatelstwa ze strony powołanej władzy państwowej.

Inne postanowienia co do obywatelstwa polskiego, jego nabycia oraz utraty określą osobne ustawy.

Artykuł 89.

Pierwszym obowiązkiem obywatela jest wierność dla Rzeczypospolitej Polskiej.

Artykuł 90.

Każdy obywatel ma obowiązek szanowania i przestrzegania konstytucji państwa i innych obowiązujących ustaw i rozporządzeń władz państwowych i samorządowych.

Artykuł 91.

Wszyscy obywatele są obowiązani do służby wojskowej. Rodzaj i sposób, porządek i czas trwania służby, zwolnienie od tego obowiązku oraz wszelkie świadczenia na cele wojskowe będą określone w drodze ustawodawczej.

Artykuł 92.

Wszyscy obywatele mają obowiązek ponosić wszelkie ciężary i świadczenia publiczne, ustanowione na podstawie ustaw.

Artykuł 93.

Wszyscy obywatele są zobowiązani szanować władzę prawną i ułatwiać spełnienie jej zadania oraz sumiennie pełnić obowiązki publiczne, do jakich powoła ich naród lub właściwa władza.

Artykuł 94.

Obywatele mają obowiązek wychowania swoich dzieci na prawych obywateli ojczyzny i zapewnienia im conajmniej początkowego wykształcenia.

Obowiązek ten określi bliżej osobna ustawa.

Artykuł 95.

Rzeczpospolita Polska zapewnia na swoim obszarze pełną ochronę życia, wolności i mienia wszystkim bez różnicy pochodzenia, narodowości, języka, rasy lub religii.

Cudzoziemcy używają, pod warunkiem wzajemności, równych praw z obywatelami państwa polskiego, oraz mają równe z nimi obowiązki, o ile ustawy wyraźnie nie wymagają obywatelstwa polskiego.

Artykuł 96.

Wszyscy obywatele są równi wobec prawa. Urzędy publiczne są w równej mierze dla wszystkich dostępne, na warunkach prawem przepisanych.

Rzeczpospolita Polska nie uznaje przywilejów rodowych ani stanowych, jak również żadnych herbów, tytułów rodowych i innych, z wyjątkiem naukowych, urzędowych i zawodowych. Obywatelowi Rzeczypospolitej nie wolno przyjmować bez ze-

zwolenia prezydenta Rzeczypospolitej tytułów, ani orderów cudzoziemskich.

Artykuł 97.

Ograniczenia wolności osobistej, zwłaszcza rewizja osobista i aresztowanie, dopuszczalne są tylko w wypadkach, prawem przepisanych, i w sposób określony ustawami, na podstawie polecenia władz sądowych.

O ileby polecenie sądowe nie mogło być wydane natychmiast, powinno być doreczone najpóźniej w ciągu 48 godzin z podaniem przyczyn rewizji lub aresztowania.

Aresztowani, którym w przeciągu 48 godzin nie podano na piśmie z podpisem władz sądowych przyczyny aresztowania, odzyskują niezwłocznie wolność.

Ustawy określają środki przymusowe, przysługujące władzom administracyjnym dla przeprowadzenia ich zarządzeń.

Artykuł 98.

Nikt nie może być pozbawiony sądu, któremu z prawa podlega. Sądy wyjątkowe są dopuszczalne tylko w wypadkach, oznaczonych ustawami, wydanymi przed popełnieniem czynu karygodnego. Ściganie obywatela i wymierzenie kary jest dopuszczalne tylko na zasadzie obowiązującej ustawy. Kary połączone z udręczeniami fizycznymi są niedozwolone i nikt takim karom podlegać nie może.

Żadna ustawa nie może zamykać obywatelowi drogi sądowej dla dochodzenia krzywdy i straty.

Artykuł 99.

Rzeczpospolita Polska uznaje wszelką własność czy to osobistą poszczególnych obywateli, czy to zbiorową związków obywateli, instytucji, ciał samorządowych i wreszcie samego państwa, jako jedną z najważniejszych podstaw ustroju społecznego i porządku prawnego, oraz poręcza wszystkim mieszkańcom, instytucjom czy społecznościom ochronę ich mienia, a dopuszcza tylko w wypadkach, ustawą przewidzianych, zniesienie lub ograniczenie własności, czy to osobistej czy to zbiorowej, ze względów wyższej użyteczności za odszkodowaniem. Tylko ustawa może postanowić, jakie dobra i w jakim zakresie, ze względu na pożytek ogółu mają stanowić wyłącznie własność państwa, oraz o ile prawa obywateli i ich prawnie uznanych związków do swobodnego użytkowania ziemi, wód, minerałów i innych skarbów przyrody — mogą, ze względów publicznych, doznać ograniczenia.

Ziemia, jako jeden z najważniejszych czynników bytu narodu i państwa, nie może być przedmiotem nieograniczonego obrotu. Ustawy określają przysługujące państwu prawo przymusowego wykupu ziemi, oraz regulowanie obrotu ziemią, przy uwzględnieniu zasady, że ustrój rolny Rzeczypospolitej Polskiej

ma się opierać na zdolnych do prawidłowej wytwórczości i stawiących osobistą własność w gospodarstwach rolnych.

Artykuł 100.

Mieszkanie obywatela jest nietykalne. Naruszenie tego prawa przez wejście do mieszkania, rewizję domową i zajęcie papierów lub ruchomości, poza koniecznością wykonania zarządzeń administracyjnych, opartych na wyraźnym upoważnieniu ustawowem, może nastąpić tylko na polecenie władz sądowych, w sposób i wypadkach, ustawą przepisanych.

Artykuł 101.

Każdy obywatel ma wolność obrania sobie na obszarze państwa miejsca zamieszkania i pobytu, przesiedlania się i wychodztwa, niemniej wolność wyboru zajęcia i zarobkowania oraz przenoszenia swej własności.

Ograniczenie tych praw może wprowadzić tylko ustawa.

Artykuł 102.

Praca, jako główna podstawa bogactwa Rzeczpospolitej, ma pod szczególną ochroną państwa.

Każdy obywatel ma prawo do opieki państwa pracą, a w razie braku pracy, choroby, nieszczęśliwe i niedołęstwa do ubezpieczenia społecznego, osobną ustawą.

Państwo ma obowiązek udostępnienia także materialnej i pociechy religijnej obywatelom, którymi się bierze, opiekując w zakładach publicznych, jak: zakłady wydziałowe, szpitale, więzienia, przytulki

Artykuł 103.

Dzieci bez dostatecznej opieki rodzicielskiej, pod względem wychowawczym — mają prawo do pomocy państwa w zakresie oznaczonym ustawą.

Odjęcie rodzicom władzy nad dzieckiem może nastąpić tylko w drodze orzeczenia sądowego.

Osobne ustawy normują opiekę macierzyństwa.

Praca zarobkowa dzieci niżej lat 15, praca nocna kobiet i robotników młodocianych w gałęziach przemysłu szkodliwych dla ich zdrowia, jest zakazana.

Stałe zatrudnianie pracą zarobkową dzieci i młodzieży w wieku szkolnym jest zakazane.

Artykuł 104.

Każdy obywatel ma prawo, swobodnego wyrażania swoich myśli i przekonań, o ile przez to nie narusza przepisów prawa.

Artykuł 105.

Poręcza się wolność prasy. Nie może być wprowadzona cenzura, ani system koncesyjny na wydanie druków. Nie może

być odjęty dziennikarzom i drukom krajowym debit pocztowy, ani ograniczenie ich rozpowszechnienia na obszarze Rzeczypospolitej.

Ustawa osobna określi odpowiedzialność za nadużycie tej wolności.

Artykuł 106.

Tajemnica listów i innej korespondencji może być naruszona tylko w wypadkach, prawem przewidzianych.

Artykuł 107.

Obywatele mają prawo wnosić pojedynczo lub zbiorowo petycje do wszelkich ciał reprezentacyjnych i władz publicznych, państwowych i samorządowych.

Artykuł 108.

Obywatele mają prawo koalicji, zgromadzania się i zawiązywania stowarzyszeń i związków.

Wykonanie tych praw określają ustawy.

Artykuł 109.

Każdy obywatel ma prawo zachowania swej narodowości i pielęgnowania swej mowy i właściwości narodowych.

Osobne ustawy państwowe zabezpieczają mniejszościom w państwie polskiem pełny i swobodny rozwój ich właściwości narodowościowych przy pomocy autonomicznych związków mniejszości o charakterze publiczno — prawnym, w obrębie związków samorządu powszechnego.

Państwo będzie miało w stosunku do ich działalności prawo kontroli oraz uzupełnienia w razie potrzeby ich środków finansowych.

Artykuł 110.

Obywatele polscy, należący do mniejszości narodowościowych, wyznaniowych lub językowych, mają równe z innymi obywatelami prawo zakładania, nadzoru i zawiadywania swoim własnym kosztem zakładów dobroczynnych, religijnych i społecznych, szkół i innych zakładów wychowawczych, oraz używania w nich swobodnie swej mowy i wykonywanie przepisów swej religii.

Artykuł 111.

Wszystkim obywatelom poręcza się wolność sumienia i wyznania. Żaden obywatel nie może być z powodu swego wyznania i przekonań religijnych ograniczony w sprawach przysługujących innym obywatelom.

Wszyscy mieszkańcy państwa polskiego mający prawo wolnego wyznania zarówno publicznie, jak prywatnie swej wiary i wykonywania przepisów swej religii lub obrządku, o ile to nie sprzeciwia się porządkowi publicznemu, ani obyczajności publicznej.

Artykuł 112.

Wolności wyznania nie wolno używać w sposób przeciwny ustawom. Nikt nie może uchylać się od spełnienia obowiązków publicznych z powodu swoich wierzeń religijnych. Nikt nie może być zmuszony do udziału w czynnościach lub obrzędach religijnych, o ile nie podlega władzy rodzicielskiej lub opiekuńczej.

Artykuł 113.

Każdy związek religijny, uznany przez państwo, ma prawo urządzać zbiorowe i publiczne nabożeństwa, może samodzielnie prowadzić swe sprawy wewnętrzne, może posiadać i nabywać majątek ruchomy i nieruchomy, zarządzać nim i rozporządzać, pozostaje w posiadaniu i używaniu swoich fundacji i funduszków, tudzież zakładów dla celów wyznaniowych, naukowych i dobroczynnych. Żaden związek religijny jednak nie może stawać w sprzeczności z ustawami państwa.

Artykuł 114.

Wyznanie rzymsko-katolickie, będące religią przeważającą większości narodu, zajmuje w państwie naczelne stanowisko wśród upoważnionych wyznań.

Kościół rzymsko-katolicki rządzi się własnymi prawami.

Stosunek państwa do Kościoła będzie określony na podstawie układu ze Stolicą Apostołą, który podlega ratyfikacji przez Sejm.

Artykuł 115.

Kościół mniejszości religijnych i inne prawnie uznane związki religijne rządzą się same własnymi ustawami, których uznania państwo nie odmówi, o ile nie zawierają postanowień sprzecznych z prawem.

Stosunek państwa do tych kościołów i wyznań będzie ustalony w drodze ustawowej po porozumieniu się z ich prawnymi reprezentacjami.

Artykuł 116.

Uznanie nowego lub dotychczas prawnie nieuznanego wyznania nie będzie odmówione związkom religijnym, których urządzenia, nauka i ustrój nie są przeciwne porządkowi publicznemu, ani obyczajności publicznej.

Artykuł 117.

Badania naukowe i ogłaszanie ich wyników są wolne. Każdy obywatel ma prawo nauczać, założyć szkołę lub zakład wychowawczy i kierować nimi, skoro uczyni zadość warunkom, w ustawie przepisany, w zakresie kwalifikacji nauczycieli, bezpieczeństwa powierzonych mu dzieci i lojalnego stosunku do państwa.

Wszystkie szkoły i zakłady wychowawcze, zarówno pu-

bliczne jak prywatne podlegają nadzorowi władz państwowych w zakresie, przez ustawy określonym.

Artykuł 118.

W zakresie szkoły powszechnej nauka jest obowiązkowa dla wszystkich obywateli państwa. Czas, zakres i sposób pobierania tej nauki określa ustawa.

Artykuł 119.

Nauka w szkołach państwowych i samorządowych jest bezpłatna.

Państwo zapewni uczniom wyjątkowo zdolnym, a niezamężnym, stypendja na utrzymanie w zakładach średnich i wyższych.

Artykuł 120.

W każdym zakładzie naukowym, którego program obejmuje kształcenie młodzieży poniżej lat 18 utrzymywanym w całości lub w części przez państwo lub ciała samorządowe, jest nauka religji dla wszystkich uczniów obowiązkowa. Kierownictwo lub nadzór nauki religji w szkołach należy do właściwego związku religijnego z zastrzeżeniem naczelnego prawa nadzoru dla państwowych władz szkolnych.

Artykuł 121.

Każdy obywatel ma prawo do wynagrodzenia szkody, jaką mu wyrządziły organy władzy państwowej, cywilnej lub wojskowej, przez działalność urzędową, niezgodną z prawem lub obowiązkami służby. Odpowiedzialnem za szkodę jest państwo solidarnie z winnymi organami; wniesienie skargi przeciw państwu i przeciw urzędnikom nie jest zależne od zezwolenia władzy publicznej. Tak samo odpowiedzialne są gminy i inne ciała samorządowe oraz organy tychże.

Przeprowadzenie tej ustawy określają osobne ustawy.

Artykuł 122.

Postanowienie o sprawach obywatelskich stosują się także do osób, należących do siły zbrojnej. Wyjątki od tej zasady określają osobne ustawy wojskowe.

Artykuł 123.

Siła zbrojna może być użyta tylko na żądanie władzy cywilnej przy ścisłym zachowaniu ustaw do uśmierzenia rozruchów lub do przymusowego wykonania przepisów prawnych. Wyjątki od tej zasady dopuszczalne są tylko na mocy ustaw o stanie wyjątkowym i wojennym.

Artykuł 124.

Czasowe zawieszenie praw obywatelskich: wolności osobistej (art. 97), nietykalności mieszkania (art. 100), wolności pra-

sy (art. 105), tajemnic korespondencji (art. 106), prawa koalicji, zgromadzenia się i zawiązywania stowarzyszeń (art. 108), może nastąpić dla całego obszaru państwowego lub dla miejscowości, w których okaże się konieczne ze względów bezpieczeństwa państwowego.

Zawieszenie takie zarządzić może tylko Rada Ministrów za zezwoleniem prezydenta Rzeczypospolitej podczas wojny, albo gdy grozi wybuch wojny, jako też w razie rozruchów wewnętrznych lub rozległych knozań o charakterze zdrady państwa, albo bezpieczeństwa obywateli.

Zarządzenie takie Rady Ministrów w czasie trwania sesji sejmowej musi być natychmiast przedstawione Sejmowi do zatwierdzenia. W razie wydania takiego zarządzenia, mającego obowiązywać na obszarze, obejmującym więcej niż jedno województwo, w czasie przerwy w obradach sejmowych — Sejm zbiera się automatycznie w ciągu dni 8 od ogłoszenia owego zarządzenia, celem powzięcia odpowiedniej decyzji.

Jeśli Sejm odmówi zatwierdzenia, stan wyjątkowy natychmiast traci moc obowiązującą. Jeżeli Rada Ministrów zarządzi stan wyjątkowy po zakończeniu okresu sejmowego lub po rozwiązaniu Sejmu zarządzenie rządu powinno być przedstawione Sejmowi nowowybranemu niezwłocznie na pierwszym posiedzeniu.

Zasady te określi bliżej ustawa o stanie wyjątkowym.

Zasady czasowego zawieszenia wyżej wymienionych praw obywatelskich w czasie wojny, na przestrzeni obszaru, objętego działaniami wojennymi, określi ustawa o stanie wojennym.

Artykuł 125.

Zmiana konstytucji może być uchwalona tylko w obecności co najmniej połowy ustawowej liczby posłów, względnie członków Senatu, większością $\frac{2}{3}$ głosów.

Wniosek o zmianę konstytucji winien być podpisany co najmniej przez $\frac{1}{4}$ część ustawowej liczby posłów, a wniesienie takiego wniosku zapowiedziane co najmniej na 15 dni.

Drugi Sejm, zebrany na podstawie tej konstytucji, może dokonać rewizji ustawy konstytucyjnej własną uchwałą powziętą większością $\frac{3}{5}$, przy obecności co najmniej połowy ustawowej liczby posłów.

Artykuł 126.

Niniejsza konstytucja ma moc obowiązującą z dniem jej ogłoszenia, względnie o ile urzeczywistnienie jej poszczególnych postanowień zawisło od wydania odpowiednich ustaw, z dniem ich wejścia w życie.

Wszelkie istniejące obecnie przepisy i urządzenia prawne, niezgodne z postanowieniami tej konstytucji, będą najpóźniej do roku od uchwalenia tej konstytucji przedstawione ciału ustawodawczemu do uzgodnienia z nią w drodze ustawodawczej.

ROZDZIAŁ

Traktatu pokoju między mocarstwami sprzymierzonymi i stowarzyszonymi a Niemcami, podpisanego w Wersalu 28 czerwca 1919 roku, dotyczący Wolnego Miasta Gdańska.

Wolne Miasto Gdańsk.

Artykuł 100.

Niemcy zrzekają się na rzecz Głównych Mocarstw sprzymierzonych i stowarzyszonych wszystkich praw i tytułów do terytorjum, objętego przez następujące granice:

od morza Bałtyckiego na południe aż do punktu zetknięcia się głównych koryt żeglownych Nogatu i Wisły, granica Prus Wschodnich, tak jak jest opisana w art. 28 części II (Granice Niemiec) niniejszego Traktatu; od tego miejsca główne żeglowne koryto Wisły w dół aż do punktu oddalonego około 6 km. 500 mtr. na północ od mostu tczewskiego; stąd na północ-zachód aż do punktu pomiarowego 5 położonego o 1 km. 500 mtr. na południowy wschód od kościoła w Gütthland; linja, która na miejscu zostanie oznaczona; stąd na Zachód aż do występu utworzonego przez granicę powiatu Kościerskiego o 8 km. 500 mtr. na północ-wschód od Skarszew; linja, która na miejscu zostanie oznaczona, a przechodzić będzie między Miłabądzem na południe i Rębielczem na północ; stąd na Zachód granica powiatu Kościerskiego aż do wgłębienia, które tworzy o 6 km. na północno-północny zachód od Skarszew; stąd aż do punktu położonego na linii średniej Łackiego jeziora; linja, która zostanie na miejscu oznaczona, iść będzie na północ od Nowego Wietca i Szatarp i na południe od Kościerskiej Huty i Łak; stąd linja średnia Łackiego jeziora aż do jego północnego krańca; stąd aż do południowego krańca Połęcińskiego jeziora; linja, która zostanie oznaczona na miejscu; stąd linja średnia Połęcińskiego jeziora aż do jego krańca północnego; stąd na północ-wschód aż do punktu położonego około 1 km. na południe od kościoła w Kolebkach, gdzie droga żelazna Gdańsk-Wejcherowo przecina strumień; linja, która zostanie oznaczona na miejscu a iść będzie na południowy wschód od Kameli, Skrzyszewa, Fidlina, Sulmina (Richthof) Materni, Owczarni i na północno-zachód od Nowej Wsi, Marszew, Czapiejska, Kielpina Wysokiego i Kielpinka, Pulwermuehl, Renneberga i miast Oliwy i Sopot; stąd bieg wyżej wspomnianego strumienia aż do morza Bałtyckiego.

Granice powyżej opisane oznaczone są na mapie niemieckiej w skali 1:100.000 dołączonej do niniejszego Traktatu pod № 4.

Artykuł 101.

Komisja złożona z trzech członków a mianowicie z Komisarza Naczelnego, jako przewodniczącego, mianowanego przez Główne Mocarstwa sprzymierzone i stowarzyszone, z jednego członka mianowanego przez Niemcy i jednego przez Polskę, utworzona zostanie w przeciągu 15 dni od uprawomocnienia się niniejszego Traktatu a to w celu by oznaczyć na miejscu linię graniczną terytorjum wyżej oznaczonego, licząc się w miarę możliwości z istniejącymi granicami gmin.

Artykuł 102.

Główne Mocarstwa sprzymierzone i stowarzyszone zobowiązują się utworzyć z miasta Gdańska wraz z terytorjum oznaczonymi w art. 100 wolne miasto.

Będzie ono oddane pod ochronę Związku Narodów.

Artykuł 103.

Konstytucja Wolnego Miasta Gdańska opracowana zostanie w porozumieniu z Komisarzem Naczelnym Związku Narodów przez prawidłowo wyznaczonych przedstawicieli Wolnego Miasta. Znajdować się ona będzie pod gwarancją Zw. Narodów,

Komisarz Naczelnny orzekać będzie w pierwszej instancji we wszystkich sporach, które mogłyby wyniknąć pomiędzy Polską a Wolnym Miastem z powodu niniejszego Traktatu lub porozumień i układów dodatkowych.

Komisarz Naczelnny będzie miał siedzibę w Gdańsku.

Artykuł 104.

Pomiędzy Rządem Polskim a Wolnym Miastem Gdańskim zawarta zostanie konwencja, której brzmienie zobowiązują się ułożyć Główne Mocarstwa sprzymierzone i stowarzyszone, a która otrzyma moc obowiązującą jednocześnie z ukonstytuowaniem się Wolnego Miasta Gdańska; komunikacja:

1) włączy Wolne M. Gdańsk do obszaru objętego polską granicą celną i zapewni ustanowienie w porcie strefy wolnej,

2) zapewni Polsce bez żadnych zastrzeżeń swobodne używanie i korzystanie z dróg wodnych, doków, basenów, nabrzeży i innych budowli na terytorjum Wolnego Miasta koniecznych dla wwozu i wywozu z Polski,

3) zapewni Polsce nadzór i zarząd Wisły i całej sieci kolejowej w granicach Wolnego Miasta, jako też nadzór i zarząd komunikacji pocztowych, telegraficznych i telefonicznych między Polską a portem gdańskim,

4) zapewni Polsce prawo rozwijania i ulepszania dróg wodnych, doków, basenów, nabrzeży, dróg żelaznych i innych budowli i środków komunikacji wyżej wzmiankowanych oraz prawo wydzierżawiania lub nabywania w tym celu na odpowiednich warunkach koniecznych terenów i wszelkiej własności,

5) zapewni, iż żadne różnice nie będą czynione w Wolnem M. Gdańsku na niekorzyść obywateli polskich i innych osób polskiego pochodzenia lub mówiących po polsku,

6) zapewni prowadzenie spraw zagranicznych Wolnego M. Gdańska oraz ochronę jego obywateli zagranicą przez rząd polski.

Artykuł 105.

Z chwilą uprawomocnienia się niniejszego Traktatu obywatele niemieccy mający miejsce stałego zamieszkania na terytorjum oznaczonem w art. 100, utracą ipso facto obywatelstwo niemieckie, aby się stać obywatelem Wolnego M. Gdańska.

Artykuł 106.

W przeciągu dwu lat od uprawomocnienia się niniejszego Traktatu, obywatele niemieccy w wieku powyżej 18 lat mający miejsce zamieszkania na terytorjum oznaczonem w art. 100, będą mogli dokonać wyboru na rzecz obywatelstwa niemieckiego. Wybór męża skutkuje za żonę zaś wybór rodziców skutkuje za dzieci poniżej lat 18.

Osoby, które skorzystały z przewidzianego powyżej prawa wyboru, winny w ciągu następnych 12-tu miesięcy przenieść swe stałe zamieszkanie do Niemiec.

Wolno im będzie zachować majątek nieruchomy, jaki posiadają na terytorjum Wolnego Miasta Gdańska. Będą mogły, wywieść majątek ruchomy wszelkiego rodzaju. Nie będzie na nie nałożona z tego tytułu żadna opłata, ani wywozowa ani przywozowa.

Artykuł 107.

Wszelka własność należąca do Rzeszy lub Państw niemieckich a znajdująca się na terytorjum Wolnego M. Gdańska, zostanie przeniesiona na Główne Mocarstwa sprzymierzone i stowarzyszone, które ją odstąpią Wolnemu Miastu lub Państwu polskiemu, stosownie do tego, co przez nie za słuszne uznane zostanie.

Artykuł 108.

Stosunek i rodzaj ciężarów finansowych Niemiec i Prus, które ponosić będzie musiało Wolne Miasto Gdańsk, zostaną oznaczone zgodnie z art. 254 części IX (przepisy finansowe) niniejszego Traktatu. Późniejsze postanowienia uregulują wszystkie inne sprawy, które mogłyby wyniknąć z ustąpienia terytorjum oznaczonego w art. 100.

KSIĘGARNIA,

SKŁAD NUT
i MATERJAŁÓW
PIŚMIENNYCH.

H. SKAŃSKI

POLECA:

KSIĄŻKI

ze wszystkich
działów literatury.

Nuty. Materjały
piśmienne oraz
przybory biurowe.

OBRAZY w RAMACH.

Nowości książek i nut zaraz po ukazaniu się.

Prawo Handlowe.

Niektóre kategorie ludzi ze względu na swój rodzaj zajęcia tak się wyodrębniają od innych, że stosunki ich pomiędzy sobą oraz z ludźmi innych zawodów wymagają **specjalnego uregulowania**.

Powstają więc osobne gałęzie prawa, poświęcone takim odrębnym kategoriom ludzi, jako to: prawo wojskowe, górnicze, morskie i inne. Najbardziej rozpowszechnionym prawem tej kategorii jest prawo handlowe. Jest to zbiór przepisów regulujących stosunki wynikające z czynności handlowych. Prawo handlowe, obowiązujące u nas jest zawarte **w kodeksie handlowym** francuskim, wprowadzonym jednocześnie z kodeksem cywilnym w r. 1808 i 1810. Kodeks ten po upływie przeszło stulat zawiera wiele luk, wobec czego mają szerokie zastosowanie zwyczaje handlowe.

Handel jest to dostarczenie towarów nabywcom od twórców za pewnym wynagrodzeniem. Handel bywa wewnętrzny i zewnętrzny, ten ostatni dzieli się na wwozowy, wywozowy i tranzytowy. Handel bywa również lądowy i morski; hurtowy, detaliczny i drobny.

Każdy kto się stale zajmuje handlem niezależnie od tego czy wykupuje patent na prawo prowadzenia handlu, czy też nie jest handlującym. Nie jest więc handlującym ten, kto w drodze wyjątku spełnia poszczególne czynności handlowe.

Prawo handlu ma każda osoba fizyczna lub prawna, o ile nie została specjalnie ograniczona przez ustawę.

Nieletni mogą prowadzić handel samodzielny po ukończeniu lat 18, o ile zostaną usamowolnieni i otrzymają pozwolenie rodziców lub opiekunów. Pozwolenie takie winno być wywieszane we właściwym sądzie handlowym (lub okręgowym), po czym nieletni w stosunkach handlowych może spełniać wszelkie czynności, jak gdyby był pełnoletni.

Mężatka może prowadzić handel za wyraźnem lub milczącym zezwoleniem męża.

Każdy przedmiot realny lub abstrakcyjny (praca ludzka, umiejętność, wynalazek, zobowiązanie prawa) z wyjątkiem:

- a) ludzi,
 - b) nieruchomości,
 - c) rzeczy, będących poza sferą posiadania ludzkiego,
 - d) rzeczy, handel którymi jest zabroniony przez ustawę,
- może być towarem.

W zwykłym znaczeniu towarem nazywamy przedmiot mający pewną wartość dla ludzi i wymagający przy wytworzeniu pewnego nakładu pracy.

Wytwórcy towarów zwykle zaopatrują je w specjalne **znaki towarowe**. Z wyjątkiem wag i przedmiotów z drogich metali znaki towarowe nie są obowiązujące. Ze względu na surowe przepisy prawa o kontrabandzie, faktycznie znaki towarowe stają się koniecznymi. Przez zameldowanie znaku w ministerjum handlu i przemysłu właściciel otrzymuje wyłączne prawo korzystania z danego znaku i może ścigać cywilnie i kryminalnie każdego, kto taki znak podrabia.

Na handel pewnymi towarami: prochem, alkoholem, bronią, i t. d., trzeba mieć specjalne pozwolenie władzy.

Handlujący, który prowadzi interesy na większą skalę, nie może się obejść bez pomocników t. j. osób pracujących w jego przedsiębiorstwie. Pracownik wykonywa czynności handlowe na cudzy rachunek za wynagrodzenie.

Zwyczaje handlowe ustaliły podział pracowników na dwie kategorie: pracowników inteligentnych, których praca polega przeważnie na znajomości fachu i zdolnościach umysłowych, oraz pracowników nieinteligentnych, którzy dają przede wszystkim siłę fizyczną. Różnica ta ma znaczenie głównie przy wymawianiu pracownikowi miejsca. Pracownikom pierwszej kategorii zwyczaj każe wymawiać na trzy miesiące z góry, drugiej na dwa tygodnie.

Wszyscy razem pracownicy handlowi wraz z pryncypałem stanowią **przedsiębiorstwo handlowe**, którego nazwę stanowi **firma**. Firmą bywa często nazwisko pryncypała. Firma, jako nazwa mniej więcej znana i wzbudzająca zaufanie nabywców, może być sprzedana osobno od przedsiębiorstwa. Każda firma musi mieć określone miejsce zamieszkania, a prócz tego może posiadać **oddziały** czyli **filje**.

Reprezentantem lub **przedstawicielem** firmy jest pracownik, spełniający czynności handlowe samodzielnie, lecz na cudzy rachunek na mocy specjalnego pełnomocnictwa, udzielonego przez pryncypała. Pełnomocnictwo do wystawiania weksli i wogóle zobowiązań pieniężnych w imieniu firmy nazywa się **prokurą** a taki pełnomocnik **prokurentem**. Pełnomocnik, posiadający upoważnienie do zarządzania przedsiębiorstwem, nazywa się **dyrektorem**.

Agent jest to pracownik, mieszkający przeważnie w innej miejscowości, niż pryncypał i zajmujący się wyszukiwaniem nabywców oraz zbieraniem niezbędnych dla pryncypała wiadomości o cenach towarów, o tem, jaki towar można w danym miejscu najlepiej sprzedać i t. p.

Komwojazer lub podróżujący jeździ z miejsca do miejsca i wszędzie zaznajamia nabywców z towarami swego pryncypała oraz stara się o sprzedanie jaknajwiększej ilości towarów osobom, mieszkającym w różnych miejscach w kraju i zagranicą. Za swoją pracę otrzymuje zwykle wynagrodzenie w stosunku do

ilości otrzymanych od nabywców pieniędzy czyli t.zw. **prowisję**.

Komisjoner jest to samodzielny handlujący, który spełnia poszczególne czynności handlowe na rachunek przysyłającego czyli komitenta. Komisjoner ma przywilej na towarach komitenta, a za swoją pracę otrzymuje procentową prowizję. Bez zgody komitenta komisjoner nie ma prawa udzielać kredytu. Najczęściej komisjoner w umowie z komitentem przyjmuje na siebie **del credere** t. j. odpowiedzialność za część strat pochodzących z niewyplacalności nabywców.

SPÓŁKA HANDLOWA.

Umowę, mocą której dwie lub więcej osób prowadzi przedsiębiorstwo handlowe wspólnem siłami na wspólny rachunek nazywamy spółką handlową. Przy spółce firmowej wszyscy współnicy odpowiadają za długi spółki solidarnie i całym swoim majątkiem, niezależnie od tego, który ze współników zobowiązanie zaciągnął. Zarząd interesami spółki należy do wszystkich współników, którzy mogą podzielić między sobą zajęcia.

Do spółki **komandytowej** należą, oprócz współników firmowych, jeszcze komandytowi. Firmowi odpowiadają za długi tak, jak przy spółce firmowej, a komandytowi tylko swoimi wkładami. Wspólnik komandytowy ma tylko prawo kontroli, nie może jednak brać udziału w Zarządzie nawet na mocy plenipotencji. Nazwisko współnika komandytowego nie może figurować w firmie.

Akt spółki powinien być sporządzony na piśmie i wywieszony w streszczeniu w Sądzie handlowym (lub Okręgowym) pod groźbą nieważności dla współników. Osoby trzecie mogą dowodzić istnienia spółki wszelkimi sposobami. W akcie powinny być wymienione: firma spółki i jej adres, imiona i nazwiska współników, ich adresy, kto ma prawo podpisywać zobowiązania w imieniu firmy, wysokość i rodzaj kapitału, wniesionego przez każdego współnika, termin rozpoczęcia i zakończenia działań firmy, podział zajęć zysków i strat, oraz warunki likwidacji spółki. Nieumieszczenie niektórych warunków nie unieważnia aktu.

Spółka nie odpowiada za prywatne długi współników.

TOWARZYSTWO AKCYJNE.

Spółka **bezimienna** czyli **towarzystwo akcyjne** składa się z samych tylko współników jakgdyby komandytowych, gdyż w takiej spółce każdy współnik odpowiada tylko do wysokości swego wkładu. Założyciele towarzystwa akcyjnego powinni przede wszystkim wyjednać zatwierdzenie statutu, w którym należy oznaczyć: rodzaj przedsiębiorstwa, wysokość kapitału i poje dyńszych udziałów czyli akcji i sposób prowadzenia interesów

tow. rzystwa. Ażeby zebrać kapitał t-wa organizatorzy otwierają **subskrybcję**, a następnie rozdają akcje tym, którzy się podpisali. Akcją jest to dokument stwierdzający, że jej posiadacz wpłacił pewną określoną sumę na kapitał zakładowy t-wa.

Posiadacz akcji jest akcjonariuszem, bierze udział w ogólnych zebraniach i otrzymuje stosowną część zysków t.j. **dywidendę**. Ażeby ułatwić wypłacanie dywidendy, każda akcja jest zaopatrzona w **kupony**. Dywidenda jest to czysty zysk t-wa, przeznaczony do podziału między akcjonariuszów po potrąceniu amortyzacji majątku, ewentualnych przyszłych strat, gratyfikacji i t. d. Akcje bywają imienne i na okaziciela. Sprzedaż akcji imiennych odbywa się za pomocą cesji oraz transfertu w księgach t-wa. Stosownie do biegu interesów t-wa, wartość faktyczna akcji, czyli jej kurs, podnosi się lub spada, a nominalna wartość pozostaje bez zmiany.

Głównym organem t-wa jest **ogólne zebranie** akcjonariuszów, na którym uczestnicy mają ilość głosów stosownie do ilości posiadanych akcji, choć niezawsze proporcjonalnie.

Ogólne zebranie wybiera ze swego grona: 1) **zarząd**, złożony z kilku dyrektorów, którzy prowadzą interesy t-wa, 2) **radę**, która rozpatruje ważniejsze czynności przed ich wykonaniem, 3) **komisję rewizyjną**, która sprawdza księgi i dokumenty i kontroluje działalność zarządu i rady. Zakres kompetencji tych organów określa statut.

Jeżeli trzeba zwiększyć kapitał t-wa, można albo wypuścić nową serję akcji, albo **obligacje**. Obligacje dają stały procent i przy likwidacji mają pierwszeństwo przed akcjami. Posiadacz obligacji nie bierze udziału w ogólnych zebraniach akcjonariuszów.

T-wo przestaje istnieć, jeżeli jedna osoba staje się właścicielem wszystkich akcji.

BANKI.

Banki są to instytucje, mające na celu gromadzenie cudzych kapitałów i udzielanie handlującym łatwego kredytu.

Operacje bankowe są czynne lub bierne. Do biernych należą: przyjmowanie wkładów i depozytów oraz emisja biletów bankowych.

Wkład jest to rodzaj pożyczki, udzielonej bankowi przez klienta, którzy za założone pieniądze otrzymuje procent i może wycofać wkład stosownie do umowy, albo na każde zażądanie, albo za uprzednim wypowiedzeniem. Umowa wkładu powinna być zawarta na piśmie i ma zwykle formę książeczki, albo kwitu.

Bilety bankowe czyli **banknoty** są to zobowiązania pieniężne na okaziciela wypuszczone w obieg przez bank dla

ułatwienia obrotu pieniędzy. W wielu krajach bilety główniejszych banków kursują narówni z państwowemi pieniędzmi papierowemi lub zamiast nich.

Czynnemi operacjami banków są: dyskonto i inkaso weksli, pożyczki na zastaw ruchomości, papierów procentowych lub zabezpieczone hipotecznie, przesyłanie pieniędzy, kupno i sprzedaż papierów wartościowych i monet zagranicznych, udział w zakładaniu instytucji handlowych, pomoc przy zaciąganiu pożyczek państwowych i czynności komisowe.

P A T E N T.

Patent na wyłączną eksploatację wynalazku może być przyznany temu, kto odkrył nową nieznaną dotychczas rzecz albo nowy sposób wyrobu lub eksploatacji znanych już przedmiotów. Wynalazek powinien być nowym, mieć znaczenie dla przemysłu i nie sprzeciwiać się prawu. Patenty wydaje właściwe ministerjum za pewną opłatą roczną. Właściciel patentu ma prawo wyłącznej eksploatacji wynalazku, ustąpienia go osobom trzecim w całości lub częściowo i ścigania sądownie każdego, kto jego wynalazek eksploatuje.

Patent można otrzymać na wzory lub rysunki, o ile one stanowią nowość.

KSIĘGI HANDLOWE.

Każdy handlujący jest obowiązany prowadzić **księgi handlowe**, a mianowicie: dziennik i księgę inwentarzową. Może prowadzić i inne księgi. Żądanie to nie jest poparte dostateczną sankcją i dlatego też wielu handlujących nie prowadzi ksiąg. Księgi powinny być parafowane t.j. ponumerowane, sznurowane, opieczetowane i poświadczone przez władzę.

Księgi handlowe, parafowane i prowadzone prawidłowo, stanowią w sprawach sądowych dowód na korzyść tego, kto je prowadzi. W stosunku do niehandlujących księgi mają znaczenie w ciągu roku, o ile fakt dostarczenia towaru został udowodniony. Księgi stanowią tajemnicę handlującego. Sąd może nakazać ich złożenie tylko w razie sporu między współnikami, działów upadłości lub w sprawie karnej.

UPADŁOŚĆ.

Handlujący, który przestaje płacić bezsporne długi handlowe, uważa się za **upadłego**.

Upadłość ogłasza Sąd handlowy (lub Okręgowy) na żądanie samego handlującego lub jego wierzycieli, albo nawet z własnej inicjatywy na mocy opinii publicznej. Z chwilą ogłoszenia upadłości handlujący traci prawo zarządzania swoim majątkiem. Wszystkie umowy zawarte przez upadłego po wska-

zanej przed Sąd dacie rozpoczęcia upadłości lub na 10 dni przed tą datą, mogą być przez Sąd unieważnione, o ile mają pozory złej wiary. Wszystkie zobowiązania upadłego stają się nie płatne, choćby termin jeszcze nie nastąpił. W wyroku ogłaszającym upadłość, Sąd mianuje **kuratora** (lub kuratorów) do tymczasowego zarządu majątkiem upadłego oraz jednego z sędziów w charakterze **sędziego komisarza** dla kontroli i nakazuje opieczętować majątek upadłego. Sam upadły, stosownie do wyroku, ulega arestowi lub zostaje oddany pod dozór policji.

Zarząd majątkiem upadłości spoczywa w ręku kuratorów, a po upływie 15 (lub 30) dni wierzyciele na specjalnem zebraniu wybierają **syndyków tymczasowych**. Syndycy sprawdzają zgłoszone wierzytelności, poczem zwołują zebranie, na którem upadły może zawrzeć z wierzycielami **układ pojednawczy** czyli **konkordat**. Polega on na tem, że wierzyciele otrzymują pewną część np. 20 lub 25 procent swoich pretensji i zwalniają upadłego od reszty długu.

Układ zawarty z większością wierzycieli reprezentujących $\frac{2}{3}$ sprawdzonych pretensji, obowiązuje nawet i tych, którzy się nań nie zgodzali.

O ile Sąd zatwierdzi układ, upadłość zostaje **podniesiona** to jest przestaje istnieć.

Jeżeli układ nie dojdzie do skutku, albo Sąd odmówi zatwierżenia, wierzyciele zawierają t. zw. **kontrakt połączenia** i wybierają **syndyków ostatecznych** w celu likwidacji majątku upadłego i podziału go między wierzycieli. Po zawarciu kontraktu połączenia, konkordat już nie może być zawierany. Syndycy ostateczni likwidują majątek i dzielą go pomiędzy wierzycieli.

Upadły może żądać, żeby mu wydano ubranie i ruchomości, niezbędne do osobistego użytku jego i rodziny.

BANKRUCTWO.

Jeżeli upadłość powstała nie wskutek nieszczęśliwego zbiegu okoliczności, lecz z powodu wielkiej lekkomyślności upadłego, prawo uważa go za **bankruta zwykłego**.

Upadły zostaje uznanym za bankruta **podstępnego**, jeżeli w upadłości są cechy oczywistej złej woli, a mianowicie: jeżeli podał zmyślane wydatki lub straty, jeżeli nie usprawiedliwił się z tego, na co zużył swoje wpływy, jeżeli ukrył pieniądze lub ruchomości, jeżeli poczynił fikcyjne transakcje na szkodę wierzycieli i t. d.

Za podstępne bankructwo grozi zamknięcie w domu karnym do lat trzech, a przy okolicznościach obciążających kara może być znacznie większa. Tej samej karze ulegają osoby, które dopomagały podstępnemu bankrutowi do spełnienia powyższych czynów.

Dziesięć przykazań

dla kupiectwa polskiego.

- 1) Pamiętaj przed każdym zakupem o „przemysle swojskim“, który nas wywieść ma z nędzy i ekonomicznej niewoli.
- 2) Nie będziesz chwalił i nabywał wyrobów obcych, a ganił wyrób swojski, zwłaszcza gdy go nie znasz wcale.
- 3) Otocz się w domu wyrobami przemysłu swojskiego, a wyrzeknij się szychu i blichtru narzuconego przez obcych.
- 4) Kochaj wszystko co pochodzi z kraju, wszystko co wśród ciężkich warunków się wytwarza, — nie szydź, lecz radź i dopomagaj w pracy.
- 5) Nie zabijaj szczerych chęci i usiłowań gorętszych od ciebie, lecz o ile cię stać dopomóż zwycięstwu wspólnej pracy.
- 6) Nie wprowadzaj w błąd swych bliźnich, gdy domagają się wyrobów swojskich, mówiąc że nie istnieją.
- 7) Nie kradnij opinii wyrobów swojskich, krytykując je z bezpodstawną złośliwością.
- 8) Nie wyzyskuj wielkich haseł dla osobistego zysku i nie kładź na towarach obcej marki: „swojski wyrób“.
- 9) Nie żądaj cen wygórowanych za wyrób swojski, bo szkodząc sprawie zaprzepaścisz własny trud.
- 10) Nie wyzyskuj ani producentów, ani konsumentów, ani kupców, nabywaj i reklamuj wyroby swojskie, a przysłużysz się Ojczyźnie i sobie.

Bank Kredytowy w Warszawie

ODDZIAŁ w KALISZU.

Wrocławska 35.

Wrocławska 35.

Załatwia wszelkie interesy wcho-
dzące w zakres bankowości.

Przemysł naftowy

w sierpniu 1923 roku.

Produkcja surowej ropy naftowej wykazała niewielki spadek w porównaniu z miesiącem lipcem. Spadek ten spowodowany został jedynie chwilowem obniżeniem się produkcji ropy w Okręgu Drohobyckim, gdy tymczasem w Stanisławowskim produkcja ropy wzrasta bez przerwy. Ogółem wyprodukowano we wszystkich trzech okręgach 627.621 centnarów metrycznych ropy z czego w okręgu Drohobyckim 553.033 cnt. w Jasielskim 46.945 cnt., w Stanisławowskim 27.643 cnt. Jeżeli teraz weźmiemy pod uwagę, że w miesiącu maju r. b. produkcja ropy w okręgu Stanisławowskim wynosiła tylko 23.224 cnt., to zauważymy, że w ciągu 3-ch miesięcy nastąpił wzrost 20%, czyli średnio prawie o 7% miesięcznie. Ten systematyczny procentowo wielki i ciągły wzrost produkcji wskazuje na konieczność większego zainteresowania się ropodajnością pól położonych w tem okręgu. Następująca tabelka ilustruje stan produkcji ropy w lipcu i sierpniu r. b. w cent. metr.

OKRĘGI	SIERPIEŃ			LIPIEC		
	Produkt brutto	Manco i opał	Produkt netto	Produkt brutto	Manco i opał	Produkt netto
Drohobycz	553033	75569	477464	561209	79366	481843
Jasło	46945	2533	44412	46455	1639	44816
Stanisławów	27643	255	27388	25633	442	25191
Razem	627621	78357	549264	633297	81447	551850

W przemyśle rafineryjnym przeróbka ropy wynosiła ogółem 628.310 centn. metr., t. j. prawie 6300 wagonów, czyli przewyższyła całkowitą wytwórczość czystą (netto.) ropy surowej całego zagłębia naftowego o blisko 800 wagonów. W mies. poprzednim rafinerje przerobiły razem 6100 wagonów ropy, czyli tylko o 200 wag. mniej, niż w mies. opisywanem.

Następujące tabelki wykazują stan rafineryjnego przemysłu naftowego w Polsce, w mies. sierpniu r. b. w centn. metr.

PRODUKT	Zapas 1. VIII 1923 r.	Wytwór- czość	R O Z C H O D				Zapas 31. VIII 1923 r.
			Konsum. wewn.	export	zapotrż własne	S u m a	
Benzyna	115302	71396	16448	49586	790	66824	119874
Nafta .	364008	196050	96667	86367	300	183334	376724
Olej gaz.	90755	87397	16342	59078	1128	76548	101604
Smary .	260122	95523	37906	37639	588	76133	279512
Parafina	40697	26290	7379	19704	453	27536	39451
Świece	1181	855	377	100	5	482	1554
Wazelina	8461	—	239	4	13	256	8205
Asfalt .	57221	11464	4248	4268	306	8822	59863
Koks .	5096	5333	37	4080	256	4373	6056
Pół prod.	874628	36647	4933	17533	35682	58208	853067
S tałe smary	526	770	580	107	2	689	607
Razem .	1817997	531725	185216	278466	39523	503205	1846517

Eksport produktów naftowych.

Niemcy	Austria	Czecho- Słowacja	Gdańsk	Węgry	Francja	Szwaj- caria	Jugo- sławia	Dania	Rumunia	Szwecja	Włochy	RAZEM
59348	42843	114299	26989	18997	4050	9229	1050	—	1151	300	200	278466

Niewielki wzrost eksportu produktów naftowych, bo tylko o 250 wagonów w porównaniu z miesiącem ubiegłym wskazuje na trudności jakie nadal napotyka zbyt naszych produktów naftowych na rynkach zagranicznych. Ogólna ilość produktów naftowych, wysłanych na eksport wyniosła 2.785 wagonów.

Rzeczą zmienną w dziedzinie eksportu produktów naftowych w tym miesiącu jest spadek eksportu do państw posiadających własne porty morskie, a wzrost do sąsiednich państw

czysto lądowych. Transport drogą lądową, jako droższy od wodnego powoduje to, że produkty nasze w lądowych krajach sąsiednich kalkulują się taniej niż amerykańskie i tem sposobem znajdują jeszcze zbyt. Największy spadek eksportu zaznaczył się w stosunku do Niemiec. Jeszcze w czerwcu r. b. Niemcy importowały 1.251 wagonów naszych produktów naftowych, gdy obecnie w sierpniu już tylko niecałe 600 wagonów. Także zmniejszył się eksport do Gdańska, Jugosławji, Szwajcarii, do Anglji, Danji, Kłajpedy ustał zupełnie. Możliwe, że państwa te importowały niewielkie ilości naszych produktów wprost z Gdańska, lecz bliższych wiadomości w tem kierunku narazie brak. Z krajów nadmorskich tylko Rumunja, Szwecja i Włochy, a także Jugosławia importowały niewielkie ilości (razem 25 wagonów) samej parafiny. Obecnie Czechosłowacja stoi na pierwszym miejscu pośród krajów importujących może produkty naftowe. Całkowity eksport do tego państwa wyniósł w miesiącu opisywanem 1.143 wagony wobec 745 wagonów w mies. poprzednim.

Również do Austrii, Węgier, Francji nastąpił wzrost eksportu naszego w porównaniu z miesiącem poprzednim.

Konsumpcja krajowa zmniejszyła się w tem miesiącu o blisko 40 wagonów i wynosiła ogółem 1.852 wagony; natomiast zapotrzebowanie w rafinerjach wzrosło o 14 wagonów.

Wzrost zapasów produktów naftowych wynosił przeszło 300 wagonów. Jeżeli weźmiemy pod uwagę, że rafinerje przerobiły o 800 wagonów więcej aniżeli miesięczna całkowita produkcja ropy surowej we wszystkich naszych kopalniach, to spostrzeżemy, że z nich tylko 500 znalazło zbyt, czy to w kraju, czy też zagranicą, a reszta, 300 wagonów, poszła na powiększenie zapasów.

J. O.

Kopalnictwo rud żelaznych

b. Król. Kongresowego w III kwartale 1923 r.

Wydobycie rud żelaznych w poszczególnych kwartałach r. b. przedstawia się w sposób następujący (w liczbach niedostatecznych.):

I kwartał r. 1923	—	108316 ton
II " "	—	94895 "
III " "	—	97914 "

Razem od stycznia do września — 301125 ton.

Drugi kwartał, będący — jak wiadomo sezonem wiosennych robót w polu, dał wydobyć najmniejsze; trzeci kwartał (lipiec — wrzesień), który jest okresem zbiórki urodzaju, wykazał bardziej ożywioną działalność kopalń b. Królestwa Kongre-

sowego, niż poprzedni czas okresu wiosennego, nareszcie pierwsze 3 zimowe miesiące (styczeń --- marzec) niezbitcie świadczą o wytężonej w ciągu zimy pracy górnika polskiego, który był swój opiera jednocześnie na pracy zarobkowej w przemyśle, oraz na niedużem własnem gospodarstwie rolnem. Należy więc zatem żywić nadzieję, iż w ostatnim kwartale roku bież., wobec istnienia w kopalniach rudy żelaznej odpowiednio przygotowanych dla rozszerzenia ich działalności robót podziemnych — wydobywanie rudy żelaznej zostanie powiększone taksamo, jak to miało miejsce w ostatnim kwartale lat ubiegłych (r. 1922 i 1921), kiedy odpowiednie liczby wynosiły:

w I kwartale	wydobyto ton	— 66269	— 46274
" II	" "	80470	— 60839
" III	" "	82213	— 66256
" IV	" "	— 87996	— 68037
Ogółem wyd. ż. w b. K. Kongres.		— 316948	— 241406.

Należy mieć na uwadze również i to, że na początku roku 1922 Polska nawiedzona przez stagnację przemysłową, z której to przyczyny ruch kopalni okazał się ograniczonym, a wydobywanie uszczuplonem. Nie do zaprzeczania zatem jest fakt, że praca na polskich kopalniach rudy żelaznej staje się bardziej regularną i owocną zawsze w miesiącach zimowych, co ma swoje uzasadnienie w sezonowych robotach rolnych, gospodarza — górnika w okręgu częstochowskim radomsko — kieleckim.

Przestrogi dla Kupców i Kupujących.

- 1) Nie kupuj nic czego nie potrzebujesz.
- 2) Nie zamawiaj przez pośredników czegoś co możesz nabyć na miejscu w składzie, w fabryce, gdzie masz wybór.
- 3) Nie podpisuj żadnych kwitów, których dobrze wprzód nie przeczytasz lub nie zrozumiesz. Wykreśl w każdym razie wszystko, co ci nie odpowiada.
- 4) Wszędzie sprawdzaj liczby z cenami, czy się zgadzają.
- 5) W rozmaitych kwitach, polisach, premjach czytaj drobnym drukiem po bokach poczynione dopiski, bo one są czasem najważniejsze.
- 6) Jeśli czegoś sam nie rozumiesz, nie wdawaj się w żadne objaśnienia jakich ci udzielają tylko ustęp ten wykreśl z zamówienia, albo nie podpisuj go, jeżeli nie chcą zgodzić się na wykreślenie.
- 7) Zresztą jeżeli co czynisz na piśmie, to nie spuszczać się na żadne ustne domówienia i obietnice. Nie podpisuj zamówienia, aż tam wszystko znajdziesz zapisane co ci obiecano.

8) W najgorszym razie, jeżeli co zamówisz u podróżującego nieznaną firmę, to mów z nim tylko przy świadkach.

9) Jeżeli co zamówisz, to zbadaj na miejscu zaraz odpisy zamówienia i sprawdź czytając we dwie osoby, czy kopja zgadza się z oryginałem,

10) Nie podpisuj żadnego zamówienia jeżeli w nim znajduje się wyraz „miejsce wykonania“, coś o sądzie. Żądaj skreślenia tych wyrazów, albo nie podpisuj. W innym razie albo cię oskarżą, gdzieś w obcym mieście, albo będziesz miał inne kłopoty.

11) Strzeż się przed odpłatą na raty. Na papierze wygląda to nieraz tanio. Schwytał się niejeden na to i zwykle wypada to bardzo drogo. Jeżeli punktualnie nie zapłacisz raty — towar odbiorą, zaliczek nie zwrócą,

12) Strzeż się przy każdym interesie, żebyś nie pożałował po niewczasie.

WĘGIEL DĄBROWIECKI i GÓRNOŚLĄSKI

• z głębokich kopalń

CEMENT, WAPNO, TEKSTURĘ
SMOŁOWCOWĄ (PAPE), SMOŁĘ
DACHOWĄ, NAWOZY SZTUCZNE

DRUT KOLCZYSTY.

dostarcza terminowo i najtaniej

T-WO HANDLOWE

„PALIWO”

Kalisz, Aleja Józefiny № 9.

(w gmachu Banku Ziemi Kaliskiej).

Adresy władz i urzędów m. Kalisza.

Starostwo — ulica Kolegjalna obok kościoła N. M. Panny.

Starosta przyjmuje od godz. 9 — 1 po poł. (pokój 54).

REFERATY STAROSTWA.

a) REFERAT I. (Pokój № 63) Sprawy przemysłowe i handlowe, nadzór nad pracą i widowiskami, sprawy obywatelstwa, pozwoleń na kwesty, ochrony pracy, robotnicze, zebrań publicznych, obozów internowanych, sprawdzianów sytuacyjnych, kosztów leczenia, sprawy wyznaniowe, związków i stowarzyszeń, repatriacji, emerytalne, Kom. Likwidacyjnej, poszukiwań internowanych.

b) REFERAT II. (Pokój № 61 i 62) Sprawy bezpieczeństwa publicznego, wojskowe, posiadania i handlu bronią i amunicją; wydawanie dowodów osobistych; ewidencji zwierząt pościagowych, samochodów i rowerów, a także osób poszukiwanych uchylających się od wojska i innych, prócz internowanych.

c) REFERAT III (Pokój № 65) Sprawy administracyjno-karne, Komisji do walki z alkoholem, ujawnienia cen i walki z lichwą.

d) REFERAT IV. (Pokój № 59) Sprawy budżetowo-gospodarcze, przynależności, ksiąg ludności, statystyki, sprawy gmin i miast, budownictwa, dróg kołowych, pomiarów, ruchu turystycznego, aprowizacyjne, rybołówstwa, sztuki i kultury, opieki społecznej i wodne.

3 REFERATY FACHOWE: a) Powiatowy Urząd Zdrowia (pokój № 88), b) powiatowy lekarz weterynarii (pokój № 87) i c) Architekt powiatowy (budowlane) (pokój № 80).

Godziny urzędowe Starostwa są od 8 i pół rano do 3-ej p.p.

Policja Powiatowa — ul. Kolegjalna w gmachu Starostwa.

Sąd Okręgowy — Aleja Józefiny (gmach sądowy).

Sąd Pokoju — Aleja Józefiny № 27.

Komornik sądowy — J. Trojanowski, ul. Stawiszyńska № 7.

Więzienie sądowe — ul. Łódzka № 2, gmach więzienny.

Sąd Okręgowy w Kaliszu, obejmuje powiaty: Konin Koło Sieradz, Słupcę i Turek.

Urząd skarbowy — plac św. Józefa przy b. Cerkwi prawosław

Państwowa kasa skarbową — ul. T. Kościuszki № 8.

Urząd pocztowy, telegraficzny i telefoniczny — ul. Al. Józefiny № 7.

Kaliski Inspektor przemysłowy

Inspektor Okręgowy przemysłowo-rzemieślniczy

Urzędy i władze wojskowe:

Powiatowa K-mda Uzupelnień — ul. Kolegjalna.

Oficer Inspekcyjny — Koszary po-Kadeckie.

Wojskowy Urząd Gospodarczy — Szczypiorno.

Komenda Etapu — Szczypiorno.

Dowództwo bataljonu zapas. 29 p. S.K. Koszary po-Kadeckie.

„ „ „ 25 p.a.p. ulica Nowy-Świat.

Kasyno oficerskie — Koszary po-Kadeckie.

Magistrat — ulica Tadeusza Kościuszki № 4.

Instytucje miejskie:

Sklep miejski — róg ul. Wrocławskiej i Dóbrzeckiej.

„Folusz“ — Aleja Józefiny.

Łaźnia miejska Aleja Józefiny przy Foluszu.

Tabor miejski — N. Rynek (dawne areszty policyjne).

Miejska Kasa Oszczędności przy Magistracie.

Lombard miejski przy Magistracie.

Miejska waga pomostowa — ulica Wrocławska u wylotu Nowego Światu.

Rzeźnia miejska — ulica Majkowska.

Gazownia miejska — Majkowska.

Elektrownia miejska — Aleja Józefiny przy Foluszu.

Ochotnicza straż ogniowa — Nowy Rynek

Biblioteka im. A. Mickiewicza — ul. św. Stanisława 14.

Muzeum kaliskie — Plac Kilińskiego.

Teatr miejski — Al. Józefiny przy parku (niewykończony).

Szpital miejski „św. Trójcy“ — ul. Wrocławska 42.

Parafje rzymsko-katolickie:

Parafja św. Mikołaja — ulica Kanonicka № 6.

Kancelarja dziekana tej parafji — ul. Kanonicka 6.

Kościół:

Parafjalny św Mikołaja — ulica Kanonicka 6.

Klasztor niegdyś O.O. Bernardynów, obecnie O.O. Jezuitów
ulica Stawiszyńska.

Cmentarze:

Stary miejski, katolicki — ulica Wrocławska.

Nomy miejski, katolicki — na Tyńcu.

Wojskowy — na polach między Majkowem a miastem.

Parafja N. M. Panny — Plac św. Józefa.

Kancelarja parafjalna — Plac św. Józefa № 3.

Kościół:

Kościół parafjalny pod wezwaniem św. Józefa, Pl. św. Józefa.

Klasztor O.O. Franciszkanów — ul. Sukiennicza.

Parafja Rypinek:

Kościół parafjalny — Rypinek.

Starożytny kościół modrzewiowy św. Wojciecha na Zawodziu.

DZIAŁ ADRESOWY.

Adwokaci:

Czapski K. — Aleja Józefiny 20.

Engelhard P. — ulica Wiejska 3.

Iwanowski W. ulica Babina 15.

Janowicz M. — Aleja Józefiny 20.

Jaźwiński Z. — Aleja Józefiny 21.

Kożuchowski T. — plac Kilińskiego № 31.

Królikowski J. — Aleja Józefiny 10.

Strzyżewski Z. — ulica Browarna 4.

Szymański J. Aleja Józefiny 20.

Wyganowski K. Aleja Józefiny 10.

Żardecki A. — ulica Wrocławska 40.

Notariusze:

Bruśnicki Fel.

Cybulski Wojciech

Rudzki Aleksander

Bzowski Stanisław

Dzierzbicki Józef

Wyganowski Jan.

Biura wszystkich wyż. wym. mieszczą się w gm. Sądu Okręg.

Lekarze:

Beatus Edward — Wiejska 8, (chor. wewnątrz. i akuszer.).

Beatus Jakób — Jasna 1, (wener., skórne i moczopłciowe).

Cegłowski Bol. — St. Rynek nar. św. Stanisława (chirurgja i choroby uszne).

Cichocki M. — ul. T. Kościuszki 15, (dom Szrajera) (chirurgja)

Dreszer Alfred — Ciasna nar. Wodnej (chor. wew. i dzieci).

Ikawitz E. — Garbarska nar. Kanonickiej (chor. wewnętrzne).

Karbowski A. — Pl. Kilińskiego 29, (ch. kobiece i położnictwo).

Koszutski B. — " " 29, (choroby oczu)

Krzymuski F. — T. Kościuszki 20 (chor. wew. i dziecięce).

Mader — Babina 13, (choroby wewnętrzne)

Pawłowski Tadeusz — Al. Józefiny 13, (choroby kobiece).

Roźnowski S. — Wrocławska 40, (ch. wewnątrz. i akuszerja).

Zucker M. — Wiejska 4, (ch. wewnątrz., kobiece i akuszerja).

Lekarz weterynarji Feddecki Jan — Towarowa 3.

Dentyści.

- Beatus Adolf — ulica Wiejska 12.
Szokalski — ulica Wroclawska 37.
Smigielski Marcin — ulica Garbarska narożnik Kanonickiej.

Felczerzy.

- Gabryjelski Jan — Tadeusza Kościuszki 17.
Grzmiłlas Izidor — Tadeusza Kościuszki 23.
Janowicz Alojzy — ulica Browarna 2.
Matuszkiewicz Jan — Wroclawska przy cmentarzach.
Neuman Izidor — Aleja Józefiny 13.

Gazety i Drukarnie.

„**Goniec Kaliski**“ najpoczytniejsze pismo polityczno-społeczne i ekonomiczne m. Kalisza i okolicy oraz „Drukarnia z. kaliskiej“ — ulica Aleja Józefiny № 9.

„**Gazeta Kaliska**“ pismo codzienne, polityczne - społeczne i ekonomiczne. Administr. i Redakcja oraz Drukarnia B-ci Radwan — Aleja Józefiny 3.

Zakłady Graficzne T. Żbikowski, Kalisz, Fabryczna 5.

Drukarnia, Litografja, Introligatornia, Fabryka ksiąg handlowych i Torebek. Wszelkie druki, Akcje, Czeki, Dzieła, Papiery wartościowe. Plakaty, Przekazy i wyrób Etykiety.

Hotele.

- „Europa“ — Al. Józefiny 5, — Restauracja I rz. i Kawiarnia.
„Wiedeński“ — Garbarska 1, — Restauracja I rzędu.
„Saski“ — Grodzka 10, — Restauracja.
„Francuski“ — Grodzka 4, — Restauracja I rzędu.
„Corso“ — Kanonicka 5, — Restauracja.

Nowo wybudowany Hotel **J. Kielera** — Grodzka 8.
Wykwintnie urządzona Restauracja I-ej klasy — Gabinety.

Restauracje.

- Janowski Antoni — ulica Kanonicka 3.
Kielera J. — przy hotelu ul. Grodzka
Kursa Józef Al. Józefiny 20 (restauracja „Niespodzianka“).
„Chryzantema“ — ulica Wiejska 2.

Stowarzyszenie Rzem, Chrześcijańskich — Piekarska 7.
Towarzystwo Wioślarskie — w Parku (przy Al. Józefiny).
Wypiszczyk Marja — Aleja Józefiny 17, oraz Ogród Letni.
Związek pracowników kolejowych — bufet na stacji kolej.

Cukiernie i Kawiarnie.

Mayer R. — ulica Wroclawska 21.
Markowska Antonina — ulica Wroclawska 56.
Szulakowski Piotr — ulica Wroclawska 24.
B-cia Ulatowscy — ulica Wroclawska 38.
Schaub i Kozłowski — Warszawska nar. Poprz. Warszawskiej.
„Europa” — Aleja Józefiny 5.

Kinematografy.

„Miraż” — ulica Wroclawska róg Krótkiej.
„ORZA” — Aleja Józefiny 13.
„Stylowy” — ulica Ciasna 21.

ROZKŁAD POCIĄGÓW ZE STACJI KALISZ.

Odchodzą w kierunku.

Poznania 2⁰⁴ 6⁰¹ 2¹⁶ 16¹⁶ 10⁴⁶
Ostrowa 13¹⁶ 18³⁵ 22⁴⁵
Łodzi 6²⁸ 15²⁸
Warszawy 4²⁰ 11²⁰ 22²⁷ 2²¹

Przychodzą ze stacji.

Poznań 4¹⁸ 11¹⁰ 15²⁰ 2¹⁸
Ostrów 6²⁰ 9²⁰ 18⁴⁰ 22¹⁶
Łódź 22³⁷ 10³⁷
Warszawa 2⁵¹ 6³⁰ 2⁰⁸ 16⁰⁵

Czcionki grubsze oznaczają pociągi pośpieszne.

**Spis branżowo-adresowy, ważniejszych firm
z. Kaliskiej i wschodniej Wielkopolski.**

Przemysł metalowy.

Biurowo maszyn i elektrotechniczne — H. Pawletta — Leszno.
Cebulski L. — Maszyny. Kępno tel. 164.

„Elibor„ Ł. i J. Borkowski S-ka Akc. Kalisz, Wroclawska 28.
 „Elektra“ — Kalisz, Aleja Józefiny.
 Fabryka Maszyn Rolniczych — L. Kostrzyński, Zerków — Jarocin.
 Fabryka Maszyn — Leon Czarliński. Ostrów — Krępa.
 Fabryka Maszyn — Kaczorowski, — Września.
 Fabryka Maszyn — Joerchel R. Kalisz, ulica Nowa 21.
 Fabryka Maszyn — Samulski S. i S-ka Pleszew.
 Fabryka drutu — J. Kardoliński, Kalisz, Nowo-Lipowa 51.
 Janaszewski M. — Maszyny Rolnicze i wyroby metalowe —
 Kalisz, Nowy Rynek 14.
 Kółko Rolnicze, Kłodawa pow. Koło z. Kaliska.
 „Nadprośniańska Fabryka Wag“ — Kalisz.
 Odlewnia żelaza Wielgocki — Kalisz, Wroclawska nar. Kościuszki.
 Odlewnia żelaza — L. Raymond — Konin, z. Kaliska.
 Poradowski S. Motory, Kotły i urządzenia elektrotechniczne —
 Kalisz, ul. Tad. Kościuszki 20. p. w ogłosz.
 „Promień“ — Łągiewski Artykuły elektrotechniczne — Kalisz.
 Artykuły precyzyjne, elektrotechniczne, blaszane, kryształy, por-
 celana, szkło i jubilerskie.
 Biedak Jan. Rowery i Zakład Mechanicz. Kalisz, Warszawska 5.
 Ciesielski W. — Warsztat mechaniczny i puszkarski; rowery,
 maszyny do szycia i pisanie — Pleszew.
 Maciejowski — Kryształy, porcelana — Kalisz, Wroclawska 15.

„Ostropol“ T-wo Handlowo-przemysłowe — Drezno-Łódź.
 Oddział w Kaliszu — ulica Wroclawska 36. Naczynia ku-
 chenne, emalja, aluminium i wyroby drzewne. —

Piwek — Kalisz, Babina 21. Kryształy, porcelana.
 Pryliński — jubiler. Kalisz, Babina 21.
 Przedsięb. elekto-instalacyjne. S. Krystek i S-ka Kalisz, Warszawska 2
 Sztylter — zegarmistrz Kalisz, Gł. Rynek 29.
 Stawowy A. Ostrów Wlkp. Wroclawska 2. Magazyn sprzętów
 domowych, szkła, kryształów. — Wyroby szczotkarskie, wózki,
 łóżecka dziecięce.
 Wieruszewski — Skład materiałów elektrotechnicznych, maszyn
 do szycia. Kalisz, Gł. Rynek róg Marjańskiej.
 „Progres“ Zakład mechaniczny i elektrotechniczny — Kalisz.
 Syndykat Rolniczy — Kalisz, ulica Kanonicka.
 „ — — — — — Turek.
 „ — — — — — Sieradz.
 „ — — — — — Łęczyca.
 „ — — — — — Kutno.
 „ — — — — — Warszawski — Koło.
 „ — — — — — Kaliski — Konin.
 „ — — — — — — — — — — Błaszki z. Kaliska.
 Skarbek T. Maszyny i Skład żelaza — Konin.

Zakład Mechaniczny **Skassa i Żarnecki** — Kalisz, ulica
Górnośląska 73. Dział mechaniczny i elektrotechniczny.

Związek metalowców — Kalisz, ul. Stawiszyńska.

Zakład blacharski J. Czarniecki — Kalisz, ul. Stawiszyńska 17.

Zakład kotlarski, miedziano-żelazny Stanisławski i Herbst —
Kalisz, Stawiszyńska 22.

Zakład ślusarsko-mechaniczny — Zalwert S. Kalisz Browarna 8.
„Żelazolom“ T. z. o. p. Kępno, Rynek 8. Sprzedaż żelaza i
naczyń emaljowanych.

Przemysł mineralny i artykuły budowlane.

„Albertów“ — Parowa Cegielnia T. z. o. p. Kępno, Rynek 20.

B-cia Czerniejewscy — Skład piecy. Kalisz, ulica Staszycy № 29,
(skład ulica Wrocławska róg Krótkiej).

B-cia Stencel — Cegielnia.

Fabryka wyrob. ceramicznych T. Akc. — Krotoszyn — Przysieka.

A. Pibiger — Pomniki, grobowce, nagrobki. Kalisz, Wrocławska.

Polska Spółka Mat. budowlanych — Kalisz, Wrocławska 38.

Przedsiębiorstwo budowlane — F. Tworek, Kalisz, Wrocławska 40.

Zakład kamieniarsko-rzeźbiarski — Ginter, Kalisz, Wrocławska.

Zakład rzeźbiarsko-kamieniarski i przedsiębiorstwo robót beto-
nowych — Chodzicki E. Kalisz, Tad. Kościuszki 2.

Zakład kamieniarsko-rzeźbiarski „Kampol“ — Krotoszyn.

Zakład kamieniarsko-rzeźbiarski Manikowski, Kępno, Warszawska.

Zakłady ceramiczne i Tartaki „Ostrzeszów“. Sp. Akc. w Budach.

Artykuły chemiczne i sklepy apteczne.

B-cia Nobel — Al. Józefiny, Kalisz, p. w ogłosz.

„Centralna Drogerja“ — Ostrów Wlkp. Rynek 14.

Cukrownia „Zbiersk“ T. Akc. z. Kaliska.

Cukrownia w Cielcach T. Akc. z. Kaliska.

Fabryka mydła — I. Kindler, Kalisz, Gł. Rynek.

Fabryka kitu okiennego — St. Zimowski Kępno Wlkp.

„Chemiczny przemysł w Polsce“ Sp. Akc. Zgierz, Leśna.

Kaliska Fabr. chemiczna S-ka Akc. Kalisz, Łódzka 18.

Laboratorium chemiczne — Kalinowski Kalisz, Gł. Rynek 5.

„Oleum“ — Kalisz, Górnośląska

Polska uprzywilejowana Stara Apteka i Laboratorium chemiczno-
technicznych preparatów — Kępno, Rynek 22.

Skład apteczny — Mrowiński, Kalisz, Nowy Rynek.

Skład apteczny — Pawłowski, Kalisz, Plac Kilińskiego 29.

Skład apteczny — Mossakowski, Wrocławska 35.

Two Handlowe dla produktów naftowych i olejów „Naftolej“
Sp. z o.p. Filja Krotoszyn.
„Wytłocznia Oleju“ — Pleszew.
„Źródł” — wody mineralne — Kalisz, Towarowa 7.

Przemysł papierniczy i graficzny.

Artystyczna Wytwórnia olejnych obrazów — A. Cichało, Kalisz,
ulica Wrocławska 34.

„Bazar Szkolny” — Kalisz, ulica Babina.

Drukarnia Z. Kaliskiej — Kalisz, Aleja Józefiny 9.

Drukarnia B-ci Radwan — Kalisz, Aleja Józefiny 3.

„Drukarnia Narodowa” — Ostrów Wlkp. ulica Kolejowa 15.

„Feniks” — Księgarnia, Kalisz, ulica Wrocławska 14.

Gazety: „Goniec Kaliski” — Kalisz.

„Gazeta Kaliska” — Kalisz.

„Goniec Narodowy” — Ostrów Wlkp.

„Gazeta Jarocińska” — Jarocin.

„Orędownik Pleszewski” — Pleszew.

„Rozwój” — Łódź.

„Kurjer Łódzki” — Łódź.

„Iskra” — Sosnowiec.

„Górnoślązak” — Katowice.

Księgarnia — Jasiński, Kalisz, ulica Kanonicka.

Księgarnia — H. Skąpski, Kalisz, p. w ogłosz.

Księgarnia — Rappak, Kalisz, Wrocławska 28.

Księgarnia „Szkoła Polska” — Kalisz, ulica Marjańska 5.

„Księgarnia Narodowa” Pr. Dąbrowski, Kalisz, Warszawska 5.

„Księgarnia Polska” — J. Majerowicz, Jarocin, Rynek.

Piotrowski P. — Introligatornia i drukarnia Kalisz, ul. Narutowicza.

„Wielkopolska Fabr. wyrob. papierowych” K. Świerkowski, Pleszew.

Zakłady Graficzne, — T. Żbikowski, Kalisz, Fabryczna 5, p. w ogłosz.

Przemysł drzewny i meblarski.

„Arbor” — Tow. Akc. Tartak — Skalmierzyce.

Fabryka fortepianów — B-cia Fibiger, Kalisz, ulica Polna.

Fabryka fortepianów — Arnold Fibiger, Kalisz, ul. Szopena.

Fabryka mebli M. W. Misiak, Pleszew, ul. Sienkiewicza 20.

Fabryka mebli i zakład tapicerski — Fr. Finke, Ostrów, Wlkp.
ulica Kaliska 24.

Fabryka mebli — Odolanów.

Chrzanowski L. — Magazyn mebli — Kalisz, Warszawska 12.

Magazyn mebli — W. Flaczyński, Kalisz, p. w ogłosz.

Magazyn mebli — B. Sztukowski, Ostrów (Wlkp.) Gimnazjalna 2.

Ostrowski Tartak parowy. Ostrów (Wlkp.) tel. 310.

Spółka Stolarska — Kalisz, Wrocławska 86.

„Tartak” — Fabryka mebli i obróbki drzewa Sp. Akc. Września.

Zakład tapicerski — J. Skrzyński, Kalisz, Babina 5.

Zakład Stolarsko-meblowy — St. Talarczyk, Kalisz, Al. Józefiny 23.

Zakład Stolarski i skład Trumien — **W. Szumański**
Kalisz, Plac Kilińskiego 1.

Skóry.

Buchajczyk F. — przybory podróżne Kalisz, Warszawska 8.

Fabryka cholewek — M. Idzior. Ostrów, Rynek 13.

Garbarnia — Sowadski p. w ogłosz.

Garbarnia — Deutschman p. w ogłosz.

„Kaliszanka” — fabryka mech. obuwia, Kalisz, Wrocławska.

Magazyn obuwia — Tarchalski, Kalisz, Warszawska 15.

„ ” — Krzyżanowski, Kalisz, p. w ogłosz.

„ ” — Salamon, Kalisz, Wrocławska 35.

„ ” — Graczyk, Kalisz, Warszawska 18.

„ ” — Buczkowski, Kalisz, Al. Józefiny 8.

„ ” — M. Plucińska, Ostrów. Kolejowa 7.

„ Skór surowych — W. Czwojdzinski, Kalisz, Majkowska 16.

„Spółka Wytwórcza Polskich Rymarzy i Siodlarzy” — Kalisz,
Gł. Rynek narożnik Złotej.

Zakład siodlarski i tapicerski St. Dembiński — Gostyń.

Zakup i sprzedaż skór surowych i garbowanych — T. Gauza
Pleszew, Zamkowa 3.

Przemysł spożywczy.

Adamek J. i S-ka w Kaliszu ul. Babina 1. Hurtowy skład
win, wódek i likierów. :: Ceny konkurencyjne.

Andrzejewski F. Towary kolonialno - spożywcze Kalisz, Lipowa 8.

Browar Parowy i słodownia J. Kowalski w Koninie z. kaliska

Browar B-ci Kowalskich Koło, z. Kaliska — dyr. Kurcmaa.

„ Krotoszyński — Krotoszyn.

Destylarnia i fabryka likierów F. Tyc Kępno, Wawrzyniaka 90.

Dziurzyński H. — piwo i fabrykacja wód mineralnych Jarocin,
Krakowska 33.

Fabryka wódek i likierów — B. Skassa, Kalisz, Nowy-Świat 10.

„ wódek i likierów — W. Ziemniewicz, Jarocin.

Fabryka czekolady — Wojtulewicz i Smólski, Kalisz, Wiejska 12.
„ konserw i marmelad W. i St. Radomscy, Pleszew.
„ likierów i wytwórnia soków — M. Cieplik, Ostrzeszów Wlkp.
Hurtownia Kępińska właśc. J. Feige i S-ka Kępno, Wawrzyniaka 59.
„ kolonjalna Wacław Góra — Ostrzeszów.
„ piw — W. Wittich, Kalisz, Polna 26.
Handel win i wódek — St. Nagadalski, Kalisz, Ciasna 1.
Kępińska Fabryka wódek i likierów — W. Przybyszewski, Kępno,
Rynek 44.

Młyny: Młyn parowy — A. Deutschman, Kalisz
„ „ — St. Przybył — Korczak, Kalisz,
„ „ — Reich-Chmielnicki przy stacji Kalisz.
„ „ — B-cia Jańdzińscy Krotoszyn,
„ „ — Walczak i Rakowicz, Ostrów.

Pleszewskie Młyny parowe T. Akc. — Pleszew.

Ostrowska fabryka wyrobów wódczanych — K. Ambroszkiewicz
i St. Brendel, Ostrów, Raszowska 3.

„Ostrowit“ T. z. o. p. Ostrów, (patrz na okładkę).

Ostrowska palarnia kawy — Zieliński, Ostrów, Wlkp.

Rzeźnicy: St. Herbich — Kalisz, Gł. Rynek.

Zengteler — Kalisz, Warszawska 18.

Bukowski — Kalisz, Wrocławska.

Tschapke — Kalisz, Warszawska 10.

Skład delikatesów — Ziółkowski, Kalisz, Gł. Rynek 1.

„ „ „ — Ulrych, Kalisz, Wrocławska 40.

Skład kolonjalny i delikatesów — Szatkowski i S-ka Kalisz,
Wrocławska 38.

„ „ „ — Rydzewski, Kalisz, Pl. Kilińskiego

„ „ „ — Kubasiak, Kalisz, Wrocławska 41

„ „ „ — Bromirska, Kalisz, ul. Babina

róg N. Rynku.

Skład kolonjalny, Szkło, porcelana i emalja — J. Berski, Kępno,
Rynek Nr. 14.

Skład delikatesów — Zülsdorf St. — Pleszew, Sienkiewicza 2.

Skład wódek i likierów — St. Skassa, Kalisz, Pl. Kilińskiego 4.

Skład kolonjalno spożywczy — B. Krysiak, Kalisz, Marjańska 5.

Skład kolonjalno spożywczy — Szurmiński, Kalisz, Kanonicka 3.

Towary kolonjalne specj. sóli śledzie — St. Morkowski, Pleszew,
Sienkiewicza 8/10.

Towary kolonjalne i delikatesy. Palarnia kawy St. Pawłowski, Jarocin.
Wlkp. S-ka Handl. Towarów kolonjalnych — Krotoszyn, Kaliska 38.

„Zgoda“ w Kępnie Spółdzielnia Spożywców — Kępno Wlkp.

Większe przedsiębiorstwa handlowe, przemysłowe i rolnicze.

- Biurow techniczne — „Prosa” Kalisz, Narutowicza.
Centrala zakupu Inu i ziemiopłodów — W. Wolański, Kępno,
ulica Sienkiewicza 112
„Centro-Pasza” handel ziemiopłodami i materiałami opałowemi
Kalisz, Górnoślaska44.
Dom Rolniczo-Handlowy. J. Motylewski, Kalisz, Al. Józefiny 9.
„Dom Zbożowy” — Dawidowicz, Kalisz, p. w ogłosz.
Dom Komisowy — „Strzecha” Leszno, Łaziebna 1.
Dom Zbożowy — Stasiński i Szadziński. Ostrzeszów, Krakowska 120
Dom Spedycyjny — Paweł Jasiński, Kępno, Rynek 12.
Dom Handlowy — J. Hącia T.z.o.p. Kępno, Warszawska 301.
Dom Rolniczo-Handlowy — Buchwald i Gołaś, Ostrów (Wlkp.)
Strao-Targowa 6.
„Eksport-Rolny” — Kępno, filje: Poznań, Bralin.
„Gleba” — Zakup zboża i ziemiopłodów, sprzedaż węgla Krotoszyn.
Handel Zboża — M. Kalmus i Syn. Leszno ul. Wolności 14.
Handel Zboża i nasion — W. i St. Dirska Ostrzeszów Wlkp. Rynek 71.
Handel Zboża i mąki — Rossa i Matysik Ostrzeszów Wlkp.
Kuksz i Wańkiewicz — Kalisz, ul. Wrocławska.
Kierzkowski i S-ka, Ostrów, Wlkp. Wrocławska 31. Zakup:
zboża, węgla i produktów rolnych.
Kurkowiak i S-ka. Jarocin. Zakup i sprzedaż wszelkich ziemiopłodów,
nasion i sztucznych nawozów.
„Polwinkol” — Kalisz, ul. Grodzka nar. Poprzeczno-Warszawskiej.
Produkty Rolne — Szymanowski i Pelec, Ostrów, Sienkiewicza 1a.
Paliwo” — Tow. Handlowe, Kalisz, p. w ogłosz.
rolnik — Tow. Zakupu i sprzedaży sp. zap. z n. odp. ziemiopłody,
nasiona i sztuczne nawozy. Zerków p. Jarocin.
rolnik — Jarocin Spółdzielnia Rolniczo-Handlowa.
rolnik w Ostrowie Spółdzielnia Rol. Handlowa Oddział w Grabowie
i Raszkowie.
Suszyński J. Pleszew, Poznańska 34. Spedytor kolejowy państw.
Węgiel, drzewo, materiały budowlane. Adamski — Jarocin.
Wielkopolski Dom Rolniczy, Ostrów, ul. Fabryczna 1.
Wielkopolski Dom Zbożowy — Kępno, skrzynka poczt. 12.
„Związek młynarzy” — Kalisz, p. w ogłosz.
„Ziarno” — Kalisz, p. w ogłosz.
„Zbożowiec” — Krotoszyn, Rynek 20.
„Zbożowiec” — Konarski i Łęcki, Kępno, ul. Kościuszki.
Zakup i sprzedaż ziemiopłodów i ich przetworów Laurentowski
i S-ka Jarocin.
Zakład przewozowy — M. Stempin, Kalisz, Nowy-Swiat 7.

Banki.

- Bank dla Handlu i Przemysłu Oddz. w Kaliszu, p. okładka.
" Handlowy w W-wie Oddz. w Kaliszu, p. w ogłosz.
" Przemysłowców w Poznaniu Oddz. w Kaliszu, p. w ogłosz.
" Kredytowy w W-wie Oddz. w Kaliszu, p. w ogłosz.
" Komercyjny — Kalisz, p. w ogłosz.
" z. Kaliskiej — Kalisz, Al. Józefiny.
" Ziemiański, Oddz. w Kaliszu, Al. Józefiny 10.
" Budowlany S-ka Akc. Kalisz, Gł. Rynek 1.
„Vesta“ Bank Wzaj. Ubezpieczeń w Poznaniu Oddz. w Kaliszu,
Gł. Rynek 29.
Bank Kwilecki Potocki i S-ka Oddz. w Ostrowie Wlkp.
Bank Kupiecki Sp. z nieopr. Kępno.
" Kupiecki " " " Ostrow.

Przemysł włókienniczy, konfekcyjny i galantery.

- Adamus — kuśnierz Kalisz, p. w ogłosz.
Artykuły męskie i damskie — Musiałowicz, Kalisz, Warszawska 8.
„Bławat“ Ostrzeszów.
Dom Handlowy Dierżawski i S-ka Kalisz, Warszawska.
Dom Bławatów — W. Sliwiński. Września Poznańska 18.
„Felicja“ — Magazyn kapeluszy Kalisz, Warszawska 21.
Fabryka sukna — Opatówek z. Kaliska.
" haftów — H. Górny. Kalisz, Piskorzewie.
" " — J. A. Kunig i S-ka Kalisz, Piskorzewie.
" pluszu — Müller — Kalisz, Szopena.
" futer i skład kapeluszy — Saner, Leszno, Dworcowa 24.
" powozów — B. Roll Kalisz, p. w ogłosz.

Fabrykacja haftów ręcznych i maszynowych

ANTONI BORKOWSKI

Poleca wszelkiego rodzaju hafty, przyjmuje zamówienia do
bielizny i t. d. — Kalisz, ulica Piaskowa Nr. 11.

Fabryka mechaniczna haftu i koronek

B-cia G. H. i E. HEMPEL, Kalisz, ulica Dóbrzecka 19.

- „Helvetia“ — bielizna męska i damska Kalisz, Warszawska 10.
Chrześć. sprzedaż towarów bławatnych — W. Szwan, Kalisz,
Warszawska Nr. 5.
H. Grun — materiały męskie i damskie, linoleum i gobelina
Kępno, Rynek 26.

- „Chrześcijański skład kolder“ — Kalisz, Grodzka 7.
 Kocot F. — materiały męskie i damskie Ostrzeszów.
 Konfekcja damska, męska i dziecienna — Chmielewska i Ska
 Kalisz, Kanonicka 3.
 Lewiński — Galanterja Kalisz, Wroclawska.
 Magazyn bławatów i bielizny — W. Kotliński Oddział Ostrze-
 szów ul. Grabowska 39.
 Magazyn bławatów i towarów krótkich — M. Mindykowski
 Jarocin, Krakowska 7.
 Magazyn bławatów i galanterja — Stawicka, Kalisz, Babina 21.
 Ostrowska Hurtownia Bławatów — Ostrów, Kolejowa.
 Przemysł Łódzki, Hurt. Bławatów — Ostrów, Wroclawska 1-3.
 Polski Zakład Galanteryjny — Kalisz, Wroclawska 37.
 Pracownia Haftów — J. Rzewuska, Kalisz, Poprz. Dóbrzecka 1, m. 3
 Pracownia ubiorów męskich — Zawartka, Kalisz, Al. Józefiny 9.
 „ ” ” ” — Z. Rogacki, Kalisz, Gł. Rynek 21.
 „ ” ” ” — M. Bernadzikowski, Al. Józefiny 3.
 „ ” ” ” — J. Pawlak, Kalisz, Stawiszyńska 7.
 „ ” ” ” — J. Tomczak, Pleszew, Sienkiew. 31.
 „ ” ” ” — I. Łągiewski, Jarocin.
 Polska Centrala Handlowa — Kalisz, p. w ogłosz.
 Pracownia i Skład garderoby męskiej — J. Dąbkiewicz, Ostrów,
 ulica Kaliska Nr. 10.
 Pracownia i skład materiałów męskich — A. Zomski, Ostrów,
 ulica Kaliska 31.

Magazyn ubiorów męskich

MARCHWACKI FRANCISZEK w Kaliszu, Al. Józefiny 8, 1 p.
 wykonuje wszelkie obśtalunki w zakres krawiectwa mę-
 skiego wchodzące.

STABNO i WALENDOWSKI, Kalisz, ul. Wroclawska 44b.
 Zakład krawiecki wykonuje roboty solidnie z własnych
 i powierzonych materiałów. — Ceny konkurencyjne.

- Magazyn mód warszawskich — St. Kujawski, Ostrów, Rynek 32.
 Romański L. generalny przedstawiciel m. Siradom — Warta
 La Czenstochovienne — Kalisz, ul. Marjańska 10.
 Skład Bławatów — S. Dzwonkowski, Kępno Rynek 33.
 Sobczak St. — bielizna, płótna pościelowe Pleszew, Poznańska 20.
 „Związek Bławatników“ — Kalisz, Gł. Rynek 27.
 Zawodowa Wyższa Szkoła Kroju i Szycia — E. Miechowska,
 Kalisz, Górnoślaska 50.
 „Zofja“ — Kuśnierka, Kalisz, Wroclawska 13, wejście przez
 sklep. Mechanika.

R ó ż n e.

- Zakłady fotograficzne: — Jackowski, Kalisz, Wrocławska 45.
" " — Banaszkiewicz, Kalisz, p. w ogłosz.
" " — Mikunicki, Kalisz, Al. Józefiny 16.
" " — Wawrzyniak, Kalisz, Al. Józefiny 16.
" " — „Hana“ Ostrów, Kolejowa 23.
- Fryzjerzy: Cichy, Kalisz, Kanonicka
" Klamecki, Kalisz, Babina 1.
" Matuszkiewicz, Kalisz, Wrocławska.
" Kaźmierczak, Kalisz, Wrocławska.
" Neuman, Kalisz, Al. Józefiny.
" Gołębiowski, Kalisz, Al. Józefiny.
- Kwiaciarnie: T. Borowski, Kalisz, Wiejska 4,
" M. Stasiak, Kalisz, Wrocławska 32.
" W. Guhr, Ostrów, Zdunowska 1. Składnica gazet.
- Zakład ogrodniczy i kwiaciarnia — Kowalski, Kalisz, Dóbrzecka.
" " Kościelak, Nowy-Świat.
- „Auto-Calisia“ — Kalisz, p. w ogłosz.
- Warsztaty samochodowe — inż, St. Murzynowski, Kalisz, Aleja Józefiny Nr. 13.

DZIAŁ
ogłoszeniowy.

BANK HANDLOWY

w Warszawie, oddział w Kaliszu.

ODDZIAŁY w POLSCE:

w Będzinie, Białymstoku, Bydgoszczy, Częstochowie,
Gdańsku, Gnieźnie, Hrubieszowie, Jędrzejowie, Kaliszu,
Końskich, Kielcach, Kutnie, Krakowie, Mławie, Miecho-
wie, Lublinie, Łodzi, Ostrowcu, Pabjanicach, Poznaniu,
Piotrkowie, Płocku, Radomsku, Radomiu, Sandomierzu,
Sosnowicach, Tomaszowie Mazow., Toruniu, Wilnie,
(—) (—) Włocławku i Zawierciu. (—) (—)

Adres telegr.: „HANDLOBANK“. Rachunek w P. K. O. № 60213.

Marjan Bednarek,

Przedst. T-wa Przemysłu Naftowego B-cia Nobel
w Polsce, Skład w Kaliszu, Al. Józefiny 15.

TELEFON 155.

TELEFON 155.

POLECA:

Benzynę, naftę rafinowaną, oleje: wrzecionowy, maszynowy,
motorowy, automobilowy, cylindrowy amerykański, na parę
nasyconą i przegrzaną, **parafinę, świece, Smar Tovottèa**
i wszelkie produkty przemysłu naftowego.

Ceny konkurencyjne.

Ceny konkurencyjne.

MAGAZYN MEBLI

WŁ. FLACZYŃSKI

Kalisz, ul. Wrocławska 35. Tel. 237.

S. Poradowski

INŻYNIER,

Kalisz, ul. Tad. Kościuszki 20,
TELEFON Nr. 62.

Kupno i sprzedaż młyńskich maszyn, motorów na gaz ssany, lokomobil, parowych maszyn, tokarnie i innych. Dynamo-maszyny i motory elektryczne Tow. Akc. „Ganz“ w Budapeszcie; Silniki Diesla. Wszelkie artykuły do elektryczności.

Warsztat reperacyjny.

Akumulatory.

PIERWSZORZĘDNA

Fabryka Powozów i Bryczek

Bogumiła Roll

KALISZ,

ulica Warszawska (szosa Turecka) 49.

SPECJALNOŚĆ

wyrób kół.

Nagrodzona złotym medalem
na wystawie rzemieślniczej
w Kaliszu.

Egzystuje od r. 1904.

„GARBARNIA FUTER BIAŁYCH“.

S. ADAMUS

Kalisz, Rypinkowska 5.

Wszelkie reperacje,

szycie futer, czyszczenie
takowych i farbowanie.

Przyjmuje do garbowania
różne skóry. — — —

Sprzedaje: skóry na futra
i kupuje skórki surowe. —

Bank Przemysłowców

Tow. Akc.

ODDZIAŁ w KALISZU.

CENTRALA POZNAŃ
BANK DEWIZOWY.

Rok założenia 1861.

Kapitał zakł. mk. 700.000.000

„ rezer. „ 534.600.000

ODDZIAŁY MIEJSKIE:

Stary Rynek ul. 27 Grudnia.

Berlin, Bielsk, Bydgoszcz,

Bytom, Gdańsk, Huta Laury,

Kalisz, Katowice, Królewska

Huta, Lubliniec, Mikołów,

Mysłowice, Pszczyna, Roter-

dam, Rybnik, Sosnowiec,

Strasburg, Toruń, Warszawa,

Zawiercie, Żory.

DOM ROLNICZO-HANDLOWY **„ZIARNO” w KALISZU**

Sp. z ogr. odp.

ul. STANISŁAWA 9.

TELEFON 213.

ZAKUP i SPRZEDAŻ

Wszelkich ziemiopłodów, oraz mąki żytniej
— — i pszennej własnego przemiału. — —

PORTRETY i FOTOGRAFJE

oraz wszelkie prace w zakres fotografii wchodzące
- - wykonywa solidnie po cenach przystępnych - -

A. BANASZKIEWICZ

KALISZ, BABINA № 1.

DOM HANDLOWY **ZJEDNOCZONYCH MŁYNARZY**

Sp. z ogr. odp.

w SIERADZU, Województwo Łódzkie.

Oddział w Kaliszu, ul. Wrocławska 41.

Stale posiada na składzie, po cenach konkurencyjnych.

Pasy transmisyjne, skórzane, wielbłdzie i gurtowe różnych wymiarów.
Oleje maszynowe, motorowe i cylindrowe. -- Vacuum Oil Company
T. A. stacja Gargoyle Mobilail. -- Worki jutowe, sienniki, szpagat
i linki. -- Gazy jedwabne oryginalne Szwajcarskie i przybory młynarskie. -- Węże gumowe, parciane różnych rozmiarów. -- Koks, węgiel, drzewo wagonowo.

Kaliska Składnica

Sp. Akc.

Polska Centrala Handlowa

Wrocławska 26, róg Wiejskiej.

Detaliczna sprzedaż

TKANINY
BIELIZNA
męska i damska
OBUWIE
męskie, damskie
i dziecięce
CERATY

HURT.

Bielizna damska

własnego wyrobu.

POLSKI AKCYJNY

Bank Komercyjny

Sp. Akc.

Bank Dewizowy.

Centrala w Warszawie,
Al. Jerozlimska 36.

ODDZIAŁY:

Miejski w Warszawie, N.-Świat
30, Łódź, Piotrkowska 57 dom
własny, Białystok, Częstochowa,
Radom i Suwałki.

Oddział w Kaliszu ul. Wiejska 12.

Tel. 158. Adres tel.: KOMBANK.

RACHUNKI:

w P. K. K. P. w Kaliszu.
w P. K. O. w Warszawie 62610.

ZAŁATWIA

wszelkie interesa bankowe.

Fabryka Skór i Młyn Parowy

A. DEUTSCHMAN

KALISZ, ul. KRÓTKA Nr. 5.

Telefony

18 i 89

Telefony

Popierajcie instytucje akademickie!

FABRYKA GARBARSKA

p.f. JULJUSZ SOWADSKI i S-ka

w Kaliszu, ul. Majkowska Nr. 25.

Telefon 69. Adr. dla depezy: **Sowadski Kalisz.**

POLECA SWE WYROBY PIERWSZORZĘDNEJ JAKOŚCI

a mianowicie:

SKÓRY PODESZWIANE CIĘŻSZE I LŻEJSZE,
SKÓRY RYMARSKIE WSZELKIEGO WY-
KOŃCZENIA, ORAZ CHROMY CZARNE.

B A N K

Kwilecki Potocki i S-ka Tow. Akc.

w Poznaniu oddział Ostrowski.

Ostrów Wlkp. ul. Kaliska № 23.

**Zakup i sprzedaż wszelkich
ziemiopłodów i ich przetworów.**

Węgiel :: :: Nawozy sztuczne.

„Rolnik Sieradzki”

Sp. z ogr. odp.

Towarzystwo dla handlu ziemiopłodami

Sieradz, Kościuszki. Tel 4. Adres tel.: Rolnik—Sieradz.

Zakupuje i sprzedaje wszelkie ziemiopłody, objekty, leśne, materiały budowlane, nawozy sztuczne, opał i załatwia wszelkie tranzakcje z rolnictwem związane.

PRZEMYSŁOWO TECHNICZNE
Towarzystwo „CHARJAN”
w Kaliszu, Staszycza 14.

a. **Buduje:** trwałe, ekonomiczne i estetyczne patentowanej konstrukcji.

Dwory, wille, wszelkie zabudowania gospodarcze i t. p.

b. **Konserwuje dachy:** wszelkiego rodzaju papowe, żelazne, gontowe i betonowe opatentowanym wypróbowanym środkiem „Chronolin Charjan”.

c. **Izoluje:** gwarantując 30 proc. oszczędności na paliwie, lokomobile, kotły i przewody parowe i t.p. opatentowanym systemem z zastosowaniem powietrza.

Odrośne projekty, oraz bliższe szczegóły na każde żądanie wysyłamy niezwłocznie, gratis i franco.

ZAKŁAD LECZNICZY W KALISZU,
położony w przepięknym parku czynny
jest cały rok.

Zakład posiada najnowsze urządzenia wodolecznicze, udoskonalone, według nowoczesnych wymagań techniki, aparaty do elektryzacji, naświetlań i masażu, gabinet Roentgenowski, Stołce górskie (lampa kwarcowa), oraz pracownię analityczną.

Zakład przyjmuje osoby chore na cierpienia wewnętrzne nerwowe, kobiece, oraz rekonwalescentów.

Umysłowo chorych i zakaźnych nie przyjmuje się.

Stała opieka lekarska zawsze na miejscu (lekarz miejscowy).

W zakładzie ordynują i konsultują specjaliści ze wszystkich dziedzin. Ceny umiarkowane. Obsługa wzorowa. Ciśza zapewniona.

Wszelkich informacji udziela Dr. E. Zboromirski Kalisz, Zakład leczniczy w parku.

DOM ZBOŻOWY

JULJAN DAWIDOWICZ i S-ka

T. z. o. p.

KALISZ, GŁÓWNY RYNEK № 21.

TELEFON 165. Adres teleg.: „ZBOŻOWIEC KALISZ”.

Konta Bankowe:

BANK HANDLOWY w WARSZAWIE ODDZIAŁ w KALISZU.

P. K. K. P. w KALISZU.

Sklep Chrześcijański
SKÓR i PRZYBORÓW OBUWNICZYCH
oraz Pracownia
OBUWIA MĘSKIEGO i DAMSKIEGO
TADEUSZA
KRZYŻANOWSKIEGO
Kalisz, Babina 17.

Posiadastale na składzie:

Skóry miękkie i twarde
różnego gatunku, pasty
i gumki, sznurowadła,
formy oraz wszelkie nar-
zędzia i przybory dla
... obuwników. . . .

Firma egzystuje od 1887 roku.

Ceny konkurencyjne.

„CENTROPASZA“

właśc.

M. BIERNACKI

Zakup i sprzedaż
Ziemioplodów i ma-
terjałów opałowych.

Specjalność

siano, słoma,
Pasza twarda.

Kalisz, Górnośląska 44.

„OSTRZESZÓW“

ZAKŁADY CERAMICZNE I TARTAKI

Spółka Akcyjna w Budach poczta Ostrzeszów.

Dostarcza węgle i dachówkę
każdego formatu i każdej ilości.

Zakupuje i sprzedaje drzewo
okrągłe, budulec i deski. - -

ZAKŁADY GRAFICZNE TEODOR ŻBIKOWSKI

W KALISZU, ulica FABRYCZNA Nr. 5.

DRUKARNIA.
LITOGRAFJA.
INTROLIGATORNIA.
FABRYKA KSIĄG HANDL.

Wykonuje wszelkie roboty w zakres drukarni i litografji wchodzące:

Dzieła, Broszury, Cyrkularze, Zaproszenia, Papiery listowe,
Rachunki, Karty adresowe, Pocztówki, Bilety wizytowe,
— Formularze dla Władz i biur prywatnych. —

Specjalność: Akcje. Czeki. Plakaty. Etykiety.

